

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Katedra trestního práva

Diplomová práce

ZABEZPEČOVACÍ DETENCE - JEJÍ MOŽNOSTI A LIMITY

Petra Tomšů

2010

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma : Zabezpečovací detence – její možnosti a limity zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury“.

.....

OBSAH

1	ÚVOD	5
2	POJEM TRESTNÍCH SANKCÍ	7
2.1	Druhy ochranných opatření dle trestního zákoníku	8
2.2	Ochranné léčení.....	9
2.2.1	Pojmy důležité pro ochranné léčení a zabezpečovací detenci	11
2.2.2	Ochranné léčení z pohledu Ústavního soudu.....	13
3	HISTORIE ČESKÉ ZABEZPEČOVACÍ DETENCE	16
3.1	Kritika ochranného léčení.....	16
3.1.1	Známé útěky z výkonu ochranného léčení	17
3.2	Vývoj myšlenky vzniku zabezpečovací detence.....	18
3.3	Problematické otázky před zavedením institutu zabezpečovací detence	20
4	PRÁVNÍ ÚPRAVA ZABEZPEČOVACÍ DETENCE V ČR	25
4.1	Úprava v českém trestním zákoníku	26
4.1.1	Okruh pachatelů vhodný pro uložení detence	29
4.2	Právní úprava v trestním řádu	30
4.3	Právní úprava detence pro mladistvé pachatele.....	32
4.4	Úprava v zákoně o výkonu zabezpečovací detence	34
4.4.1	Základní ustanovení.....	34
4.4.2	Práva a povinnosti chovanců	36
4.4.3	Zdravotní péče a sociální podmínky.....	40
4.4.4	Zaměstnávání chovanců	41
4.4.5	Zacházení s chovanci.....	41
4.4.6	Odměny, kázeňské tresty a zabránění věci.....	42
4.4.7	Opatření k zajištění bezpečnosti	42
4.4.8	Sporný výklad přechodného ustanovení.....	43
5	ÚSTAVY ZABEZPEČOVACÍ DETENCE V ČESKÉ REPUBLICĚ	45

5.1	Ústav pro výkon zabezpečovací detence v Brně	45
5.2	Ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava	46
5.3	Ústav pro výkon zabezpečovací detence Vidnava	47
6	ZABEZPEČOVACÍ DETENCE V ZAHRANIČÍ.....	49
6.1	Slovensko	49
6.2	Nizozemsko	50
6.3	Německo.....	52
7	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	54
7.1	Cíle šetření.....	54
7.2	Výsledky šetření	54
7.3	Zhodnocení šetření.....	55
8	ZÁVĚR A ÚVAHY DE LEGE FERENDA	56
8.1	Doporučení a úvahy de lege ferenda.....	56
8.2	Shrnutí	58
9	POUŽITÁ LITERATURA.....	60
10	RESUMÉ.....	64
	PŘÍLOHY.....	66
	Příloha č. 1 - stavy vězňů k 3.2.2010	66
	Příloha č. 2 - dotazník k problematice zaměstnanosti v detenčním ústavu	67

1 Úvod

Zabezpečovací detence je novým typem trestněprávního ochranného opatření v českém právním řádu, které má za cíl především ochránit společnost před nebezpečnými a nepřízpůsobivými pachateli tam, kde jiné sankce selhávají. Problematika zavedení institutu zabezpečovací detence byla v odborných kruzích v České republice diskutována již dlouhou řadu let, v literatuře je dokonce uváděno, že již od 60. let. Jedním z důvodů snahy o zavedení zabezpečovací detence byla mimo jiné i kritika institutu ochranné léčby, který byl považován za nedostatečný a pro pachatele nedostatečně motivující. Tato snaha zesílila zejména v 90. letech 20. století v souvislosti se zrušením trestu smrti a stále častějšími útoky nebezpečných osob z ochranné léčby, když tyto útoky měly mnohdy bohužel i tragické následky. Nalezení kompromisní úpravy mezi lékařskými a právními odborníky nebylo ovšem vůbec jednoduché, i proto selhalo hned několik pokusů o zavedení institutu zabezpečovací detence v České republice. Úspěšně tak byl institut zabezpečovací detence do českého právního řádu uveden až spolu s účinností zákona č. 129/2008 Sb., zákona o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZVZD), tedy k 1. lednu 2009. V návaznosti na zmíněný zákon byl novelizován zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v tehdejší znění (dále jen TZ), který upravoval samostatně hmotněprávní úpravu ukládání zabezpečovací detence. Podobnou úpravu nalezneme i v zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZk), který nabyl účinnosti až k 1. lednu 2010.

V této diplomové práci se budu zabývat nejen samotným ochranným opatřením zabezpečovací detence, ale stručně i dalšími ochrannými opatřeními, které spolu často mohou vzájemně úzce souviset. Pokusím se o vymezení základních rozdílů zabezpečovací detence, respektive ochranných opatření, od trestů a od opatření ukládaných mladistvým pachatelům. Problematiku ukládání detence se tak pokusím nastínit i z pohledu mladistvého pachatele. Dále se ve své práci pokusím přiblížit historii tohoto institutu v České republice, různé konfliktní otázky, které bránily jeho úspěšnému dřívějšímu zavedení, a nevyhnu se ani srovnání s některými zahraničními právními úpravami. Právě právní úpravy zabezpečovací detence některých evropských států totiž posloužily českým zákonodárcům jako vzor naší právní úpravy a to především díky tomu, že institut zabezpečovací detence má v těchto státech zpravidla již dlouhou historii. Samotným zavedením zabezpečovací detence ale problematika

tohoto institutu jistě nekončí. Považuji za důležité nastínit ve své práci v rámci analýzy české právní úpravy i jednotlivé možnosti a limity fungování tohoto institutu, stejně jako další kontroverzní otázky, které se spolu s již fungující detencí začínají objevovat. Hodnotit dosavadní fungování a účinnost zabezpečovací detence v České republice není vzhledem k jejímu krátkodobému trvání jednoduché, i přesto se ve své práci pokusím o částečné zhodnocení. Mou snahou bude také kontaktovat osoby, které personálně zajišťují současný chod Ústavu zabezpečovací detence v Brně. Jejich názory považuji za velice důležité vzhledem k omezené možnosti zhodnocení současné podoby a fungování zabezpečovací detence.

Téma této diplomové práce považuji v české odborné literatuře za nedostatečně propracované. Základním cílem této práce bude především analýza platné české právní úpravy zabezpečovací detence, zjištění, jaká je její současná realizace v praxi, ale také zamyšlení se nad možnými doporučeními k doplnění stávající úpravy. Dalšími dílčími cíli pak budou zejména postihnutí vývoje zabezpečovací detence v České republice a srovnání české právní úpravy se zahraničními úpravami. Ve své práci využiji zejména analýzu české právní úpravy, analýzu a komparaci vybraných ustanovení zahraničních právních řádů, ale také analýzu a abstrakci dostupné literatury.

2 Pojem trestních sankcí

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, nově výslovně zakotvil pojem trestních sankcí. Dle § 12 odst. 1 TZk jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit. Zmíněným ustanovením je tak naplněna zásada „nulla poena sine lege“, tedy zásada „není trestu bez zákona“. V návaznosti na § 12 pak § 36 TZk stanoví, že trestními sankcemi jsou *tresty a ochranná opatření*. V českém právním řádu tak i nadále zůstává zachován dualismus trestních sankcí u dospělých pachatelů.

Mezi tresty a ochrannými opatřeními lze spatřovat nejen podstatné rozdíly, ale i určité shodné rysy. Ačkoli účinný TZk výslovně nestanoví účel své úpravy, je stále nutné, aby existovaly způsoby řešení těch situací, při kterých došlo k porušení státem chráněných zájmů. Společným cílem obou trestních sankcí je tak především ochrana samotné společnosti před trestnými činy, respektive činy jinak trestnými, a jejich pachateli. „Trestáme, protože bylo spácháno zlo a současně, aby nebylo páčáno zlo“.¹ Dalšími shodnými znaky obou trestních sankcí jsou především ty skutečnosti, že jsou opatřeními státního donucení, jsou vyslovovány soudem a existuje zde možnost jejich státního vynucení. V obou případech půjde při uložení sankce o způsobení určité újmy pachateli, která bude shodně spočívat především v omezení některých jeho práv či svobod, ačkoli u ochranných opatření je toto výše zmíněné omezení spíše pouze nevyhnutelným účinkem.

Odlišností obou sankcí je pak především důraz na působení na osobu pachatele, se kterým se můžeme setkat u ochranných opatření, kde nejde primárně o represii, tedy morální odsouzení a potrestání pachatele. „Jak již bylo v odborné literatuře opakovaně konstatováno, ochranná opatření vznikla jako výsledek kompromisu mezi školou klasickou (resp. retribuční teorií), dle které má být trest úměrný trestnému činu, a školou pozitivistickou (utilitárními teoriemi), dle které má pachatelův postih odpovídat jeho nebezpečnosti. Vedle klasických trestů proto byla postupně zaváděna zabezpečovací opatření, která trest doplňovala, příp. nahrazovala. Tato opatření jsou ukládána nebezpečným pachatelům, u nichž je dána zvláštní potřeba terapie, výchovy

¹ Válková, H.; Stočesová, S. *Detence – nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli? Trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Sborník příspěvků z odborného semináře. Plzeň: Západočeská univerzita, 2005, str. 7.

či izolace“.² Poprvé se tato zabezpečovací opatření v důsledné formě objevila již ve Stoossově osnově švýcarského trestního zákona z roku 1893.³ V neposlední řadě bych také zmínila, že na rozdíl od trestů nemusí být u ochranných opatření stanovena ani délka jejich trvání. To v konečném důsledku pro pachatele trestného činu může znamenat, že ochranná opatření mohou být svým průběhem mnohdy těžší než tresty odnětí svobody, respektive se mohou prakticky rovnat doživotnímu trestu. Specifická je u ochranných opatření také nemožnost jejich promlčení, prominutí či zahlazení cestou milosti.

Ochranná opatření tak lze především vymezit jako: „specifické právní následky nejen trestného činu, ale i činu jinak trestného, tzn. že mohou být uloženy jak trestně odpovědným osobám, tak i osobám, které nejsou trestně odpovědné“.⁴ Dle § 97 odst. 1 TZk je možné ukládat ochranná opatření samostatně i vedle trestu. Výše uvedené vyplývá především ze společného cíle obou sankcí – ochrany společnosti. V samotném TZk nenalezneme vymezení účelu ochranných opatření, naopak zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSM), uvádí jako účel ochranných opatření v § 21 odst. 1 kladné ovlivnění duševního, mravního a sociálního vývoje mladistvého a ochranu společnosti před pácháním provinění mladistvými.

TZk dokonce umožňuje uložit více ochranných opatření vedle sebe, výjimkou je dle § 98 odst. 3 nemožnost uložení ochranného léčení vedle zabezpečovací detence. Důvodem je dle mého názoru úzká provázanost a návaznost obou opatření a subsidiarita použití detence vůči ochrannému léčení.⁵

2.1 Druhy ochranných opatření dle trestního zákoníku

TZk vymezuje v § 98 odst. 1 následující ochranná opatření - ochranné léčení, zabezpečovací detenci, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochrannou výchovu. Výše uvedená ochranná opatření lze uložit i mladistvým pachatelům, jejich ukládání je upraveno kromě ochranné výchovy taktéž v TZk. Ukládání ochranné výchovy pak upravuje samostatně ZSM. Ochranná opatření je také důležité odlišit od pojmu opatření,

² Lata, J. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007. str. 100.

³ Solnař, V.; Fenyk, J.; Císařová, D. et al. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, s.r.o., 2009, str.236.

⁴ Kratochvíl, V. et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 542.

⁵ O všech výše uvedených bodech se ve své práci dále blíže zmíním.

kteřá jsou ukládána mladistvým za protiprávní činy dle ZSM. Ochranná opatření jsou tedy u mladistvých pachatelů pouze jedním z druhů opatření.

V České republice bylo zvoleno vertikální členění ochranných opatření, kdy se primárně vychází z nebezpečnosti pachatele, na rozdíl od zahraničních právních úprav, kde převládá členění horizontální dle jednotlivých typů pachatelů.

V následujících částech své práce se budu blíže zabývat ochranným opatřením ochranného léčení a zabezpečovací detence. Právě tyto dvě ochranná opatření spolu úzce souvisí a byla to mimo jiné právě kritika institutu ochranného léčení, která stála u zrodu zabezpečovací detence v české právní úpravě.

2.2 Ochranné léčení

Úprava ochranného léčení je u nás velmi stručná a dle mého názoru nedostatečná. Komplexní právní úpravu najdeme prakticky jen v TZk, respektive úpravu některých procesních otázek v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TŘ).

Rozlišovat lze ochranná léčení nejen dle okruhů osob, kterým jsou ukládána. V České republice lze uložit ochranné léčení za splnění daných podmínek jednak osobám nepřičetným, které spáchaly čin jinak trestný, osobám zmenšeně přičetným, které spáchaly trestný čin, osobám, které spáchaly trestný čin ve stavu vyvolaném duševní poruchou, která ale nedosahovala intenzity zmenšené přičetnosti, a nakonec osobám, které se oddávají zneužívání návykových látek.⁶

§ 99 TZk upravuje obligatorní a fakultativní ukládání ochranného léčení. *Obligatorně* uloží soud ochranné léčení pachateli se zmenšenou přičetností v následujících případech:

- v případě snížení trestní sazby trestu odnětí svobody pod dolní zákonnou hranici. Má – li soud za to, že vzhledem k pachatelovu zdravotnímu stavu lze dosáhnout jeho nápravy i trestem kratšího trvání, sníží trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby za současného uložení ochranného léčení.⁷
- v případě upuštění od potrestání. § 47 odst. 1 TZk říká, že soud může upustit od potrestání, jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a soud má za to, že ochranné

⁶ Novotný, O.; Dolenský, A.; Gřivna, T. et al. *Trestní právo hmotné - obecná část*. 5. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2007, str. 483.

⁷ § 40 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZk)

lčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu pachatele a ochranu společnosti lépe než trest.⁸

Soud dále uloží obligatorně ochranné léčení, jestliže pachatel činu jinak trestného není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný.

Soud dále může dle § 99 odst. 2 TZk uložit ochranné léčení *fakultativně* i tehdy, jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, nebo pachatel, který zneužívá návykovou látku, spáchal pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním trestný čin, ochranné léčení však neuloží, je – li vzhledem k osobnosti pachatele zřejmé, že účelu ochranného léčení nelze dosáhnout.⁹ „Oddávání se zneužívání návykové látky musí být trvalého rázu, nestačí pouze ojedinělá opilost nebo zjištění sklonů např. k požívání alkoholických nápojů, ale musí jít o takové požívání, které má povahu chorobného návyku.“¹⁰

Dle § 99 odst. 3 TZk lze ochranné léčení uložit vedle trestu i při upuštění od potrestání. Ochranné léčení se v České republice vykonává ústavní nebo ambulantní formou. Lze rozlišovat ochrannou léčbu psychiatrickou, sexuologickou, protialkoholní, protitoxikomanickou a kombinovanou.¹¹ Délka trvání ochranného léčení je nově zákonem alespoň ohraničena s ohledem na nalnění jeho účelu, může trvat až dva roky s možností opakovaného prodloužení vždy maximálně o dva roky. Tuto zákonnou úpravu trvání léčení opravdu vítám, protože dřívější časová neomezenost délky ochranného léčení znamenala podstatný zásah do lidských práv, z tohoto důvodu byla Česká republika také často podrobována kritice ze strany mezinárodního společenství. Jako pozitivní bod současné právní úpravy vidím možnost soudu stanovit při rozhodnutí o propuštění z ochranného léčení pachateli dohled.

Podstatnou novinkou TZk je možnost přeměny ústavního ochranného léčení na zabezpečovací detenci. Institut ochranného léčení byl jedním z významných faktorů ovlivňujících vznik zabezpečovací detence v České republice. Ochranné léčení bývá

⁸ § 47 odst. 1 TZk

⁹ Viz např. rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9.1.1993, sp. zn. 4 To 730/93: „Uložení ochranného léčení nepřichází v úvahu jednak u pachatelů, u nichž předchozí ochranné léčení skončilo neúspěšně a nové léčení nemá naději na úspěch, ale i u pachatelů, u nichž není dán předpoklad úspěšného léčení vzhledem k jejich duševním vlastnostem nebo zdravotnímu stavu (tzv. případ kontraindikace v osobě pachatele).“

¹⁰ Kratochvíl, V. et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 548.

¹¹ Pavlovský, P. et al. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3 rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009, str. 17.

totiž často vykonáváno v léčebných zařízeních, která nedisponují potřebným technickým ani personálním zajištěním. Velice často tak docházelo k útekům nebezpečných pachatelů z tohoto léčení.

Ochranné léčení má, dle mého názoru, v českém právním řádu důležité postavení vzhledem k tomu, že kromě ochrany společnosti je jeho cílem i léčení pachatele a působení na jeho osobnost. Je důležité si dle mého názoru také uvědomit, že samotný výkon ochranného léčení není upraven žádným samostatným zákonem a není upraven ani na podzákonné úrovni nařízením. Jedinou úpravou tak dosud zůstávají metodické pokyny ministerstva zdravotnictví. Právě ve výše zmíněném vidím velký nedostatek současné české právní úpravy ochranného léčení, který s sebou v praxi může přinášet velké problémy např. při stanovení nezbytné míry omezení práv jedince, které se může lišit ústav od ústavu.

2.2.1 *Pojmy důležité pro ochranné léčení a zabezpečovací detenci*

Pro pochopení právní úpravy nejen ochranného léčení, ale i zabezpečovací detence, je důležité vymezení určitých pojmů. Při jejich vymezení jsem vycházela zejména z úpravy TZk.

TZk dělí trestné činy na *přečiny a zločiny*. § 14 vymezuje přečiny jako všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou pak všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny. Pro ukládání detence má velký vliv i vymezení pojmu *zvláště závažného zločinu*, tedy úmyslného trestného činu, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. Trestním zákonem ve výše uvedených definicích se přitom rozumí nejen TZk, ale i ZSM.

Dalším důležitým pojmem je pojem *nepříčetnosti*. Nepříčetnost je pojem ryze právní, jeho obsahem je schopnost pachatele rozpoznat společenskou nebezpečnost svého jednání a možnost toto své jednání ovládnout. TZk upravuje nepříčetnost v § 26, který říká, že kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. V účinné právní úpravě tak nalezneme jak tzv. biologické kritérium nepříčetnosti, tedy nutnost existence duševní poruchy v době spáchání trestného činu, respektive činu jinak

trestného, tak i tzv. psychologické kritérium nepřičetnosti, tj. nedostatek schopnosti rozumové (schopnost rozpoznávací), nebo schopnosti ovládací (určovací).¹²

Zmenšenou přičetnost upravuje TZk v § 27, když stanoví, že kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, je zmenšeně přičetný. Důležitá je v tomto případě vazba na § 40 TZk, ve kterém je řečeno, že jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti, který si, a to ani z nedbalosti, nepřivodil vlivem návykové látky, přihlédne soud k této okolnosti při stanovení druhu trestu a jeho výměry. Při spáchání trestného činu ve stavu zmenšené přičetnosti za výše uvedených podmínek lze snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby za současného uložení ochranného léčení.¹³ Stav zmenšené přičetnosti tak nezavazuje pachatele odpovědnosti za spáchaný trestný čin, ale umožňuje zvláštní jednání s ním. Stejně tak není zmenšená přičetnost obecně pojímána dle účinného TZk jako polehčující okolnost, stále však zůstává důležitým pojmem pro individualizaci sankce.

TZk nově obsahuje i definici *duševní poruchy* v § 123. Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka. Klíčovým pro vyjádření definice dle § 123 TZk se tak stalo odlišení duševní poruchy od duševní nemoci. „Forenzní psychiatrie nediferencuje patologické duševní obtíže na nemoci a duševní poruchy, ale obecně hovoří jen o duševních poruchách. Pokud pak používá užší pojem duševní nemoc ve vlastním smyslu slova, pak je záměrem spíše poukázat na možnosti a meze léčitelnosti daného duševního stavu.“¹⁴

Pojem *duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci* v sobě zahrnuje všechny somaticky podmíněné duševní nemoci, včetně těch, u kterých se takový organický původ vyžaduje. Jde tak především o exogenní psychózy (tj. poruchy vyvolané organickým poškozením mozku), endogenní psychózy (se somatickými příčinami), stavy v alkoholovém či drogovém opojení, nebo geneticky podmíněné nemoci (př. Downův syndrom).¹⁵

¹² Pavlovský, P. et al. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3 rozš. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2009, str. 17.

¹³ § 40 odst. 2 TZk

¹⁴ Válková, H. Duševní porucha ve smyslu § 123 TRZ – téma nejen pro trestní právníky. In *Dny práva – 2009- Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4990-1.

¹⁵ tamtéž

K *hluboké poruše vědomí* může dojít i u jinak zdravého jedince, jde tedy o poruchu, u které příčina není organického původu. Aby bylo naplněno znění § 123 TZk musí tato porucha vědomí vést k podstatnému omezení duševních schopností osoby, k její dezorientaci. Příkladem mohou být i poruchy vědomí u zdravých jedinců projevující se v extrémních zátěžových situacích.¹⁶

Mezi *mentální retardace* patří veškeré defekty inteligence kromě vrozených forem mentálních poruch, které jsou podřazeny spíše pod duševní poruchy vyplývající z duševních nemocí.¹⁷

Těžká asociální porucha osobnosti je pojem spíše kriminologický a klinicko-psychologický. Jedna z nejčastějších definic uvádí, že jde o přetrvávající vzorec prožitků a jednání, který se významně rozchází s představami sociokulturního okolí, je hluboce zakořeněný a neflexibilní, jeho počátek můžeme nalézt již v adolescenci nebo v časně dospělosti, je setrvalý a vede k újmě a znevýhodnění.¹⁸ Mezi projevy těžké asociální poruchy osobnosti jsou řazeny především nedostatek empatie, nerespektování sociálních norem, neschopnost navázat a udržet si dlouhodobější sociální vztahy, nezodpovědnost, neexistující pocit viny apod.

Všechny další duševní poruchy jsou v rámci § 123 TZk řazeny pod souhrnný pojem *jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka*. Může jít například o nejrůznější druhy neuróz, sexuální deviace a různé závislosti psychické povahy.

2.2.2 Ochranné léčení z pohledu Ústavního soudu

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 3. listopadu 2004, sp. zn. IV. ÚS 502/02 obsahuje mimo jiné závěry, které byly zohledněny i při rekodifikaci trestního práva hmotného, tedy při přípravě TZk účinného od 1. ledna 2010. Z pohledu ukládání ochranného léčení zde byly vymezeny především podmínky pro uplatnění zásady proporcionality.

Skutková stránka celého případu spočívala v následujících faktech. Stěžovatel byl obviněn pro trestný čin neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru dle § 249a odst. 2 TZ, v tehdejší znění, kterého se dopustil svým jednáním v průběhu předcházejících dvou let. Během této doby neoprávněně bránil své matce a sestře k přístupu do jejich domu, když se do tohoto domu před tím vloupal

¹⁶ Válková, H. Duševní porucha ve smyslu § 123 TRZ – téma nejen pro trestní právníky. In *Dny práva – 2009- Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4990-1.

¹⁷ tamtéž

¹⁸ tamtéž

a nechal zde vyměnit vstupní zámek, aniž by výše zmíněným oprávněným osobám předal klíče. Na pachatele tohoto trestného činu byl vypracován znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Z uvedeného posudku vyplývalo, že stěžovatel je osoba se schizoafektivní poruchou s postpsychotickým defektem osobnosti a pro tuto poruchu již byl v minulosti několikrát hospitalizován. Podle znalce byla vlivem této poruchy značně snížena jeho rozpoznávací schopnost a pachatel prý nebyl schopný své jednání ovládat. V závěru znaleckého posudku zaznělo doporučení k uložení ambulantní ochranné léčby, jelikož je pachatel pro společnost nebezpečný možným opakováním obdobné trestné činnosti. Na základě tohoto znaleckého posudku tak bylo trestní stíhání pachatele zastaveno a okresní soud stěžovateli uložil ochranné psychiatrické léčení v ambulantní formě. Tomuto léčení se ale stěžovatel dobrovolně nepodrobil, na návrh lékařského zařízení tak okresní soud usnesením změnil ochranné léčení ambulantní na ochranné léčení ústavní. Proti výše uvedenému usnesení podal stěžovatel stížnost, která byla ale krajským soudem zamítnuta jako nedůvodná.¹⁹

Stěžovatel tak podal ústavní stížnost, ve které oponoval, že ochranné léčení je pro něj mnohem tvrdším zásahem do základních práv než trest odnětí svobody, jelikož by se musel podrobit lékařskému dohledu a byl by utlumován medikamenty. Stěžovatel netrpěl dle svého názoru takovou chorobou, aby byl pro své okolí nebezpečný.

Ústavní soud skutečně shledal, že došlo k porušení stěžovatelových ústavně zaručených práv, a to konkrétně čl. 36 odst. 1 (právo na soudní a jinou právní ochranu), čl. 8 odst. 2 (nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon) a čl. 4 odst. 1 (povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod) usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen LZPS). Ústavní soud zdůraznil, že: „ochranné léčení v ústavní formě je mimořádně závažným omezením osobní svobody léčeného, které někdy může znamenat větší újmu než nepodmíněný trest odnětí svobody, a to zejména kvůli neurčitosti svého trvání... Ústavní soud zdůraznil potřebu proporcionality mezi hrozbou nebezpečí ze strany pachatele, která zejména opravňuje zásah do jeho základních práv, a ochranným léčením; čím vyšší nebezpečí ze strany nepřičetné osoby hrozí, tím vyšší je možnost omezení její osobní

¹⁹ Lata, J. Ochranné léčení ve světle nálezu Ústavního soudu sp. zn. 502/02. *Trestní právo*. 2005, roč. 10, č. 1, str. 13. ISSN 1211-2860.

svobody.²⁰ Podle názoru Ústavního soudu nebyla dostatečně prokázána nebezpečnost pachatele, který dosud neměl ani záznam v rejstříku trestů. Ukládání ústavního ochranného léčení je nutné vždy pečlivě zvažovat, protože při něm dochází k podstatnému omezení práv jednotlivce. Nelze uložit ústavní ochranné léčení za trestný čin malé typové i konkrétní společenské nebezpečnosti, tak jak k tomu došlo v tomto případě.

Ochranné léčení musí tak být dle zmíněného nálezu Ústavního soudu České republiky přiměřené nebezpečnosti spáchaného trestného činu i nebezpečnosti pachatele. Tento princip se v účinném TZk objevuje hned v několika ustanoveních. § 38 TZk hovoří o nutnosti přiměřenosti trestních sankcí, tedy trestů i ochranných opatření. Trestní sankce je především nutno ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele.²¹ § 38 odst. 2 TZk dále zakotvuje princip, že tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější. § 96 odst. 1 TZk říká, že ochranné opatření nelze uložit, není – li přiměřené povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu a nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům. Pachateli smí být způsobena pouze přiměřená újma, která je nezbytná k dosažení účelu ochranného opatření. Dle mého názoru se princip vyslovený Ústavním soudem odráží i v zakotvení subsidiarity užití zabezpečovací detence k ochrannému léčení.

²⁰ Lata, J. Ochranné léčení ve světle nálezu Ústavního soudu sp. zn. 502/02. *Trestní právo*. 2005, roč. 10, č. 1, str. 13. ISSN 1211-2860.

²¹ § 38 odst. 1 TZk

3 Historie české zabezpečovací detence

3.1 Kritika ochranného léčení

Myšlenky na zavedení nového druhu ochranného opatření v České republice mají svůj základ v mnohaleté kritice nedostatků institutu ochranného léčení u takových nebezpečných pachatelů, nebezpečných agresorů či sexuálních deviantů, u kterých lze v návaznosti na vyšetření duševního stavu předpokládat páchaní závažné trestné činnosti i v budoucnu. Psychiatrické léčebny, kde docházelo k výkonu ochranného léčení, jsou především zdravotnickými zařízeními, tedy zařízeními, které slouží především k léčbě pachatelů. Ačkoli jsme v těchto léčebnách vzhledem k různému charakteru pacientů mohli nalézt určité bezpečnostní prvky, nedisponovaly ani dostatečným technickým ani personálním zabezpečením, které bylo bezpodmínečně nutné pro léčbu nebezpečných pachatelů. Stejně tak zdravotnický personál byl primárně vyškolen k léčbě, nikoli k ostraze léčených pachatelů. Psychiatrické léčebny se postupně stávaly otevřenější i odstraňováním takových psychologických překážek jako plotů či mříží, ke kterým docházelo v rámci humanizace a liberalizace zdravotnictví. Lékař a pacient si sice byli lidsky blíže a to mohlo jistě pozitivně ovlivnit léčbu, ale zároveň se zvyšovala bezpečnostní rizika. Nebezpeční pacienti mnohdy napadali nejen personál léčebny, ale i ostatní pacienty, terorizovali celé oddělení a bránili tak úspěšné léčbě sebe i ostatních. Celý výše zmíněný vývoj vyústil v situaci, kdy se prostředí léčebny stalo nebezpečným pro zdravotnický personál i pro pacienty.²²

Z výše uvedených důvodů se v České republice začalo diskutovat o zavedení nového ochranného opatření, které by bylo vykonáváno ve zvláštních ústavech. Zmíněné ochranné opatření mělo dopadat na ty vysoce společensky nebezpečné pachatele, u kterých by samotné ochranné léčení neplnilo svůj účel. Zvláštní zacházení s těmito nepřizpůsobivými pachateli má svůj základ již v učení Franze von Liszta z počátku 20. století, který prosazoval myšlenku oddělení napravitelných zločinců, u kterých je možnost resocializace, od těch nenapravitelných, kteří mají být od společnosti izolováni.²³ V nově vznikajících ústavech měla být zabezpečena

²² Přesličková, H.; Tomášek, J.; Zeman, P. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*. 2005, roč. 9., č. 2, str. 10. ISSN 1211-6432.

²³ Válková, H.; Stočesová, S. *Detence – nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli? Trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Sborník příspěvků z odborného semináře. Plzeň: Západočeská univerzita, 2005, str. 36.

dostatečná ostraha tak, aby byla zajištěna bezpečnost nejen pacientů, ale i personálu. Kromě prvků léčebných se v těchto ústavech měly uplatňovat i prvky pedagogické, psychologické a výchovné tak, aby si pachatelé trestných činů (respektive činů jinak trestných) případně uvědomili svou duševní poruchu a naučili se s ní žít.

3.1.1 *Známé útěky z výkonu ochranného léčení*

V této části své práce uvedu pro názornost několik příkladů novějších útěků osob z výkonu ochranného léčení, které ukazují na nebezpečnost těchto osob i na nedostatky institutu ochranného léčení před zavedením ochranného opatření zabezpečovací detence. Následující řádky jsou tak ukázkou praktických důvodů pro existenci zabezpečovací detence v českém právním řádu.

Jedním z nejznámějších a nejvíce medializovaných útěků byl případ Josefa Tichého, který byl soudem odsouzen k trestu odnětí svobody na deset a půl roku a ochranné ústavní léčbě za napadení a sexuální zneužití více než 20 mladých dívek a chlapců. Od roku 1990 utekl z ústavní ochranné léčby celkem sedmkrát, naposledy v roce 2001 z vyšetření ve Fakultní nemocnici na Bulovce. Šlo o muže, který působil zakřiknutě a byl tlumen léky. Svě oběti si vyhlížel na anonymních sídlištích, kde poté například vcházel s dětmi do panelových domů a výtahů, vydával se často za opraváře, oběti osahával a v posledním případě dokonce škrtil mašlí od panenky. Josef Tichý ukončil svůj život dobrovolně sebevraždou v areálu Psychiatrické léčebny v Bohnicích v roce 2001. Podle ředitele léčebny šlo ze strany Josefa Tichého o demonstrativní akt, který se prostě vymkl kontrole nemocného člověka. Již dříve se totiž pokusil o podobnou demonstrativní sebevraždu.²⁴

Dalším vážným případem byl útěk tří mladistvých delikventů z Psychiatrické léčebny ve Šternberku na Olomoucku. Jednomu z chlapců dokonce nebylo ještě ani 15 let. Při svém útěku z léčebny napadli železnou tyčí dvě zdravotnice, vyhrožovali jim smrtí a dopustili se i loupeže, když si násilím přivlastnili mobilní telefony, peníze i cigarety zdravotnic. Naštěstí byli chyceni krátce po svém útěku.²⁵

V roce 2005 došlo k další mediálně známé události. Z Psychiatrické léčebny v Kosmonosech na Mladoboleslavsku opakovaně utekl sexuální násilník Roman Fron.

²⁴ Deviant se oběsil v léčebně. *iDNES* [online]. [cit. 2009-12-02]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/deviant-se-obesil-v-lecebne-d0y-/praha.asp?c=A010921_160639_praha_krimi_ton,

²⁵ Děti zbyly zdravotnice, dnes jsou ve vazbě. *iDNES* [online]. [cit. 2009-10-09]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/deti-zbily-zdravotnice-jsou-ve-vazbe-dsi /krimi.asp?c=A030522_133051_krimi_jan

Během svého útěku bohužel znásilnil dvacetiletou ženu. Svůj život ukončil sebevraždou ve vazební věznici.²⁶

Během roku 2006 došlo k útěku hned dvou nebezpečných sexuálních delikventů s nařízenou ochrannou ústavní léčbou z Psychiatrické léčebny Praha Bohnice. Mladším delikventem byl teprve sedmnáctiletý David Šimáček, který byl odborníky označen za osobu se sexuální anomálií. Druhou osobou byl Jan Burian, který byl odsouzen za vraždu staré ženy, když se poté ještě snažil vykonat na oběti soulož, a za opakované zneužívání mladých dívek. Dle znaleckého posudku šlo o osobu devianta se sklony k sexuálnímu sadismu a agresivitě. Bohužel se na tomto případě ukázalo, jak jednoduše lze utéct z ochranné ústavní léčby, když delikventům stačilo pouze přelézt plot při pravidelné vycházce na zahradě léčebny.²⁷

3.2 Vývoj myšlenky vzniku zabezpečovací detence

O prvních záměrech na zřízení ústavu zabezpečovací detence se začalo diskutovat již v souvislosti se zrušením trestu smrti v roce 1990. Největší snahu v počátečním období od 90. let vyvíjela především Psychiatrická a sexuologická společnost České lékařské společnosti. Po mnoha odborných diskuzích s představiteli tehdejší České národní rady, Ministerstva vnitra, spravedlnosti i zdravotnictví, našli sice představitelé Psychiatrické a sexuologické společnosti České lékařské společnosti u zástupců státu pochopení, ale nakonec nedošlo ani k ustavení meziresortní expertní komise.²⁸ Ačkoli panoval všeobecný souhlas o potřebě a nutnosti vzniku nového ochranného opatření, velkým problémem se ukázala být otázka, který resort by měl být odpovědný za vznik, vlastní činnost i zabezpečení nového ústavu. Tehdejší mluvčí Ministerstva spravedlnosti Vladimír Voráček to doslova vyjádřil slovy: „Zdravotnictví stále volá: My nejsme bachaři, nemůžeme je hlídat. My voláme: nejsme zdravotníci, nemůžeme je léčit. Vnitro volá, že s tím nemá nic společného.“²⁹

Prvotní plány řadily institut zabezpečovací detence spíše pod působnost Ministerstva zdravotnictví, které také v roce 1995 zpracovalo první záměr na vytvoření zařízení pro ochrannou léčbu společensky zvláště nebezpečných pachatelů

²⁶ Deviant z Kosmonos spáchal ve vězení sebevraždu. *iDNES* [online]. [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/krimi.asp?r=krimi&c=A051021_175414_krimi_jpl.

²⁷ Policie dopadla uprchlé devianty. *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 2010-03-10]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=217504>.

²⁸ Přesličková, H.; Tomášek, J.; Zeman, P. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*. 2005, roč. 9., č. 2, str. 11. ISSN 1211-6432.

²⁹ tamtéž

v psychiatrické léčebně Dobřany. K dispozici bylo hned několik variant možné realizace.

První variantou bylo vybudování centra pro výkon některých ochranných léčeb o celkové kapacitě asi 50 lůžek přímo v areálu Psychiatrické léčebny Dobřany. Tato varianta předpokládala stavební rekonstrukci budovy léčebny, ale bez jakýchkoli dostaveb či vkládání dalších podlaží. Pacienti by zde byli rozděleni do čtyř stanic. První stanice měla sloužit k léčebným i diagnostickým účelům těch pacientů, u kterých doposud nebyla jednoznačně stanovena vlastní diagnóza. Celková kapacita této první stanice měla být 15 lůžek. Druhá stanice o přibližně stejné kapacitě měla sloužit pacientům s ochrannými sexuologickými léčbami, zejména pacientům se závažnými sexuálními deviacemi. V té době tvořily tyto ochranné léčby asi jednu třetinu z celkového počtu. Třetí stanice měla poskytnout prostředí k léčbě pro pachatele s poruchami chování u poruch osobnosti s asociálními projevy. Kapacita tohoto oddělení měla být taktéž 15 lůžek. Nejmenší čtvrtá stanice měla pojmout 5 neklidných a nepřizpůsobivých pacientů, kteří by byli ubytováni v jednolůžkových pokojích. Celkové náklady na rekonstrukci areálu léčebny byly v roce 1995 odhadnuty na 85 až 90 miliónů korun českých.³⁰

Druhá varianta záměru předpokládala nástavbu druhého podlaží budovy léčebny v Dobřanech, kterou by vzniklo zařízení o přibližné kapacitě 60 lůžek, které by byly rozmístěny v pěti stanicích. Celkové náklady na tuto rekonstrukci se odhadovaly na přibližně 130 miliónů korun českých.

Třetí variantou pak byla rekonstrukce o celkových nákladech 160 miliónů korun českých. Zřízeno mělo být celkem 80 lůžek pro diagnosticky problémové pacienty, pacienty se sexuologickými ochrannými léčbami, pacienty s psychiatrickými léčbami, a to včetně jednotky intenzivní péče. Poslední možností pak bylo vybudování centra o podobné kapacitě 80 lůžek pro nepřizpůsobivé pacienty s ochrannou léčbou.³¹

K realizaci jakéhokoli záměru ale nakonec nebyl dostatek finančních prostředků a tak Ministerstvo zdravotnictví od dalších záměrů upustilo.³² Jako jeden z dalších důvodů neúspěšné realizace zabezpečovací detence v první polovině 90. let vidím i tu

³⁰ Přesličková, H.; Tomášek, J.; Zeman, P. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*. 2005, roč. 9, č. 2, str. 11. ISSN 1211-6432.

³¹ Vacek, E. Návrh na řešení problému provádění ústavních ochranných léčeb u pacientů se zvýšeným rizikem asociálního, zejména agresivního jednání. *České vězeňství*. 2000, roč. 8, č. 3 – 4, str. 24. ISSN 1213-9297.

³² Přesličková, H.; Tomášek, J.; Zeman, P. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*. 2005, roč. 9., č. 2, str. 11. ISSN 1211-6432.

skutečnost, že bylo Ministerstvem spravedlnosti v témže období budováno Středisko pro ochrannou sexuologickou léčbu v rámci kuřimské věznice, které zde dnes úspěšně funguje již od roku 1997. Okruh pacientů umístovaných do tohoto střediska je ovšem odlišný než měl být ten u detenčního ústavu, jsou zde umístováni pachatelé, kterým byla po výkonu trestu odnětí svobody nařízena ústavní sexuologická léčba.

Nová snaha o zřízení detenčního ústavu se objevila ve druhé polovině 90. let v souvislosti s činností Centra o rozvoj péče o duševní zdraví. Na základě jeho snah byla úspěšně sestavena expertní skupina, která vypracovala hned několik záměrů, které se pokoušela prosadit mezi jednotlivými představiteli státu. Snahy byly nakonec úspěšné alespoň v tom smyslu, že byla ustavena meziresortní expertní Komise ochranné léčby (dále jen KOL) při Ministerstvu zdravotnictví. Jejími členy se stali zástupce Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva práce a sociálních věcí, ale také Vězeňské služby, společnosti ČLS J. E. Purkyně, Všeobecné zdravotní pojišťovny a také zdravotníků, kteří se personálně podíleli na výkonu ústavního nebo ambulantního ochranného léčení. KOL se současně také zabývala možným umístěním detenčního ústavu v rámci tzv. diferencovaného ochranného léčení v psychiatrické léčebně Brno – Černovice.³³ Právě KOL se velkým způsobem podílela na tom, že byl institut zabezpečovací detence zařazen do rekodifikovaného TZk poté, kdy byl důkladnou analýzou v roce 2004 pověřen Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

3.3 Problematické otázky před zavedením institutu zabezpečovací detence

Během dlouhého období, ve kterém byla diskutována problematika zavedení institutu zabezpečovací detence, se odborníci museli vyrovnat s mnoha problémy a otázkami. Jejich vyřešení bylo zcela zásadní pro fungování i současnou podobu zabezpečovací detence v České republice.

Diskutovány byly především otázky okruhu pachatelů, kterému by mohla být zabezpečovací detence uložena, přesného vymezení podmínek pro ukládání tohoto institutu, zajištění objektivní a nezávislé kontroly, stejně jako možnosti obrany proti rizikům pramenícím z dlouhodobé sociální izolace jednotlivých pachatelů.

Zcela zásadním problémem se jevila odpověď na otázku, zda zabezpečovací detence v České republice má mít podobu preventivního či následného opatření. Jako

³³ Přesličková, H.; Tomášek, J.; Zeman, P. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*. 2005, roč. 9., č. 2, str. 11. ISSN 1211-6432.

preventivní opatření by zabezpečovací detence mohla být uložena například i osobám, které jsou pro svou duševní chorobu nebezpečné svému okolí, u kterých je předpoklad, že se v budoucnu dopustí závažné trestné činnosti, a to i přesto, že by dosud nespáchaly žádný trestný čin, respektive spáchaly určitý trestný čin pouze bagatelní povahy. Zastánci tohoto přístupu byli především lékaři, kteří prohlašovali, že : „Tito agresivní jedinci (sexuální devianti, agresori) se dopouštějí celkem nepřilíš nápadné trestné činnosti, za kterou je nelze odsoudit k dlouhodobým trestům, ale znaleckým vyšetřením jsou u těchto lidí prokázány nebezpečné tendence, jež dříve či později skončí závažnou trestnou činností.“³⁴ Osobně bych nepovažovala volbu této koncepce za vhodné řešení, znalecké posuzování predikce vývoje pachatele je značně složité, respektive někteří odborníci se vyjadřují i o nemožnosti takového znaleckého posouzení budoucího vývoje jednání pachatele. Zcela zásadní se mi v této souvislosti jeví i ustanovení čl. 8 odst. 6 LZPS.³⁵ Nelze, dle mého názoru, potrestat osobu, která nespáchala žádný trestný čin, sankcí dle TZk. Takový zásah do osobní sféry jedince by mohl znamenat vážný zásah do jeho základních práv a svobod. Uložení zabezpečovací detence ve výše uvedeném preventivním smyslu by se tak zřejmě muselo podrobit režimu jiného právního předpisu, vyžadovalo by si zcela odlišný přístup.

Další problematickou otázkou byla samotná právní úprava zabezpečovací detence, tedy otázka, zda by měl být přijat samostatný zákon upravující tento institut. Dále se zvažovala vhodnost vybudování zcela nového ústavu, kde by byla zabezpečovací detence vykonávána, respektive otázka, zda by neměla být detence vykonávána v rámci již existujících zařízení, které zajišťuje Ministerstvo spravedlnosti. Poslední koncepcí byla možnost využití určitého objektu na základě nájemního vztahu. Z mého pohledu nesouhlasím s první uvedenou variantou kvůli její přílišné nákladnosti. Stejně tak poslední nájemní variantu bych vyloučila z důvodu možné nejistoty pro budoucí fungování ústavu. V úvahu tak připadalo vybudování ústavu v rámci již fungujícího zařízení, které spravovala Vězeňská služba České republiky. Výhodou této varianty se jevil především již vybudovaný bezpečnostní aparát, problémem byla ale

³⁴ Přesličková, H.; Tomášek, J.; Zeman, P. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*. 2005, roč. 9, č. 2, str. 13. ISSN 1211-6432.

³⁵ Čl. 8 odst. 6 usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen LZPS): „Zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba převzata nebo držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Takové opatření musí být do 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne do 7 dnů.“

kapacita stávajících zařízení, která se odhadovala na 80 – 120 osob v rámci celé České republiky.

Dalším problematickým okruhem byl odpovědný resort, protože v rámci zabezpečovací detence se prolínají oblasti justice a zdravotnictví více než kdekoli jinde. Pro odpovědný resort by převzetí zabezpečovací detence znamenalo nemalé finanční náklady na rozpočet, ačkoli by její výkon museli zabezpečovat zaměstnanci z více resortů. „Vězeňství nedisponuje kvalifikovanými odborníky se zkušeností s duševně nemocnými delikventy, protože takové osoby záhy překládá do zdravotnických zařízení. Naproti tomu zdravotníci postrádají kompetenci k ostraze nebezpečných agresorů, nemají technické ani potřebné personální vybavení svých ústavů. Usilují spíše o otevření psychiatrických areálů a o humanizaci prostředí než o přeměnu svých oddělení v jakési věznice.“³⁶ Přes počáteční koncepcie institutu zabezpečovací detence v rámci zdravotnického resortu, který sám nastínil několik možných variant fungování ústavu, byla nakonec zvolena z mého pohledu vhodnější koncepce v rámci resortu spravedlnosti. S výše uvedeným souvisí i problematika financování ústavů. Obvykle bylo hovořeno o třech hlavních složkách detenčních nákladů – složce justiční (ostraha, správa ústavu), zdravotnické (zdravotní péče) a hotelové (pobyt, stravování pachatele apod.). Dnes se tak kromě Ministerstva spravedlnosti na financování ústavů použijí i prostředky z veřejného zdravotního pojištění.³⁷ Z dualismu trestních sankcí v České republice také nevyplývá povinnost chovance přispívat na výkon detence, respektive ochranných opatření obecně, na rozdíl od výkonu trestu odnětí svobody, kde tato povinnost zakotvena je. Osobně s posledně uvedeným bodem souhlasím především z toho důvodu, že ochranná opatření (tedy i zabezpečovací detenci) lze za splnění podmínek uložit i osobě neodpovědné, tedy osobě, u které bylo trestní stíhání zastaveno a nebyla tak uznána vinnou.

Problémem se jeví i vymezení typů detenčních ústavů – zda se přiklonit k ústavům členěným dle nebezpečnosti pachatele, typu pachatele, mladistvých pachatelů apod.

Velmi důležitou byla i otázka zabezpečení ostrahy nově vzniknutého ústavu zabezpečovací detence. Po vzoru zahraničních právních úprav přicházela v úvahu

³⁶ Břichcín, S. Detenční ústav a institut zabezpečovací detence. *Kriminalistika*. 2005, roč. 38., č. 2, str. 144-149. ISSN 1210-9150.

³⁷ Zeman, P.; Přesličková, H.; Tomášek, J. *Vybrané problémy sankční politiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, str. 174.

ostraha, kterou by zajišťovali lidské subjekty, elektronické zabezpečení či jiné mechanické prvky, popřípadě kombinace výše uvedených. Diskutovanou byla také možnost uzavření smlouvy k zajištění ostrahy objektu se soukromou bezpečnostní službou. Problémem v této oblasti ale bylo, že příslušník soukromé bezpečnostní služby by mohl zasahovat jen v rámci nutné obrany, krajní nouze, popřípadě tam, kde by mu zákon svěřil zvláštní oprávnění. Z mého pohledu tak byla nakonec správně zvolena ostraha zabezpečovaná ozbrojeným bezpečnostním sborem, který má svá oprávnění vymezená přímo v zákoně. V této souvislosti mě při zpracování této práce zaujal výrok MUDr. Jana Huberta, který řekl, že je zásadně proti tomu, aby byla ostraha svěřena soukromé bezpečnostní agentuře, protože má zkušenosti dostatečně dlouhé, že většina členů bezpečnostních agentur jsou agresivní psychopati, kteří by sami měli přijít do těchto detenčních ústavů.³⁸

Často diskutovaným v problematice financování provozu detenčního ústavu byl i čl. 9 LZPS, který stanoví, že nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám. V odst. 2 tohoto článku jsou pak stanoveny výjimky z tohoto pravidla. Ustanovení odstavce 1 se tak nevztahuje na práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody. V daném případě tak nelze uložit práci osobám ve výkonu ochranného opatření, kde by chovanci mohli pracovat pouze na základě své dobrovolnosti. V oblasti financování ústavu tak nakonec prakticky nepřichází v úvahu příspěvky osoby, které bylo nařízeno ochranné opatření (zabezpečovací detence).

Jako nedostatečně řešenou otázku vidím problematiku postdetenční péče. Ačkoli šlo o hojně diskutovanou otázku, jednoznačné řešení nebylo dodnes stanoveno. Dle mého názoru by mělo být i nadále řešeno, jakým způsobem pomoci osobě po skončení výkonu ochranného opatření zabezpečovací detence k zapojení se do běžného života, k návratu do společnosti. Zabezpečovací detenci označují někteří autoři jako „reedukační ústav nezdravotnického charakteru“, který by měl klást důraz i na sociální učení tak, aby si osoba uvědomila svou poruchu a naučila se s ní v budoucnu žít.³⁹ V současné době slouží pro tyto potřeby alespoň tzv. domy na půli

³⁸ Vacek, E. Kulatý stůl časopisu České vězeňství na téma „Detenční ústav jako součást trestní justice“. *České vězeňství*. 2000, roč. 8., č. 3 – 4, str. 37. ISSN 1213-9297.

³⁹ Přesličková, H.; Tomášek, J.; Zeman, P. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*. 2005, roč. 9., č. 2, str. 15. ISSN 1211-6432.

cesty, kterých je ale v České republice naprostý nedostatek a které se potýkají s problémy v otázkách financování.

4 Právní úprava zabezpečovací detence v ČR

Usnesením vlády České republiky č. 78 ze dne 19. ledna 2005 k návrhu na zřízení Ústavu pro výkon zabezpečovací detence vzala vláda na vědomí návrh na zřízení Ústavu zabezpečovací detence a zároveň uložila místopředsedovi vlády a ministru spravedlnosti povinnost zpracovat ve spolupráci s ministryní zdravotnictví návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence do 31. května 2005.

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZVZD), byl přijat s účinností ke dni 1. ledna 2009. Spolu s účinností tohoto zákona došlo k dalším změnám velkého množství předpisů – novelizován tak byl TZ, ve znění pozdějších předpisů, TŘ, ve znění pozdějších předpisů, ZSM, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

V následujících částech této práce se kvůli jejímu omezenému rozsahu pokusím o analýzu pouze základní platné právní úpravy zabezpečovací detence a to včetně zhodnocení jejich mezer, jednotlivých problematických ustanovení a možností a limitů jejího fungování.

4.1 Úprava v českém trestním zákoníku

TZk upravuje zabezpečovací detenci s účinností k 1. lednu 2010 v § 100, kde nalezneme pouze základní stručnou úpravu týkající se například vymezení okruhu pachatelů, kterému může být zabezpečovací detence uložena, nebo obligatorního a fakultativního ukládání detence apod.⁴⁰ Tato úprava bude aplikována dle ZSM i na mladistvé pachatele.

V § 100 odst. 1 TZk je upravena tzv. *obligatorní detence*, kdy soud uloží zabezpečovací detenci v případě uvedeném v § 47 odst. 2 TZk⁴¹, nebo jestliže pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvlášť závažného zločinu, není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Zabezpečovací detence je tak určena pro pachatele zločinu (viz § 47 odst. 2 TZk) a zvlášť závažného zločinu, neuplatní se pro pachatele přečinu. Ve výše uvedeném ustanovení TZk je také naznačen princip subsidiarity zabezpečovací detence k ochrannému léčení. Pro uložení ochranného léčení jsou TZk v § 99 odst. 1 stanoveny obdobné podmínky jako u zabezpečovací detence, u které ale navíc přistupuje podmínka, že ochranné léčení nepovede k dostatečné ochraně společnosti. V praxi to tak znamená, že by soud měl nejprve zvážit uložení ochranného léčení, až poté přistoupit k uložení zabezpečovací detence. Neznačená to však, že by uložení ochranného léčení muselo vždy předcházet uložení zabezpečovací detence. Ustanovení § 100 odst. 1 TZk je často kritizováno pro svou neurčitou, respektive pro použití některých neurčitých pojmů jako je například „nebezpečný pobyt na svobodě“ či „dostatečná ochrana společnosti“. Je tedy nutné, aby byl vždy vypracován znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Znalecký posudek by měl především určit, zda je pobyt pachatele na svobodě nebezpečný a není, např. s přihlédnutím k projevenému postoji pachatele k ochrannému léčení, dále k povaze duševní poruchy a možnostem léčení nebo vůbec k možnostem působení na pachatele

⁴⁰ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ), který byl účinný pouze do 31.12.2009, upravoval zabezpečovací detenci obdobně v § 72a.

⁴¹ § 47 odst. 2 TZk : Soud může upustit od potrestání i tehdy, jestliže pachatel spáchal zločin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a nelze přitom očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti, a soud má za to, že zabezpečovací detence, kterou pachateli zároveň ukládá, zajistí ochranu společnosti lépe než trest.

apod., reálné zabezpečit dostatečnou ochranu společnosti uložením ochranného léčení.⁴² Nebezpečností pobytu pachatele na svobodě lze rozumět především pravděpodobnost jeho recidivy. Problematicky je ale vnímána možnost predikce vývoje chování pachatele na svobodě, kdy podle některých autorů odborné literatury může docházet až k patologizaci nebezpečnosti pachatelů.

V § 100 odst. 2 TZk nalezneme úpravu *fakultativní* zabezpečovací detence, kdy soud *může* uložit zabezpečovací detenci vzhledem k osobě pachatele s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a jeho poměrům i tehdy, jestliže pachatel spáchal zločin ve stavu vyvolaném duševní poruchou, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Za podobných podmínek může soud uložit zabezpečovací detenci i pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky, znovu spáchal zvláště závažný zločin, ač již byl pro zvláště závažný zločin spáchaný pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta. V daném případě tak dle většiny autorů odborné literatury nesmí nastat fikce neodsouzení, např. zahlazením. Dalším příkladem neurčitého vyjádření zákonodárce je, dle mého názoru, právě ustanovení § 100 odst. 2 písm. b) TZk, kde u pachatele, který se oddává zneužívání návykové látky, není zcela jasné, zda musel spáchat svůj další zvláště závažný zločin také pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním. Osobně se domnívám, že by tomu tak mělo být, ačkoli restriktivní jazykový výklad svědčí spíše pro opak. V tomto případě bych se ale klonila spíše k výkladu teleologickému. Návykovou látku definuje TZk v § 130 jako alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Co se rozumí souslovím „pod vlivem návykové látky, v souvislosti s jejím zneužíváním“, najdeme například v judikatuře k dnes již neúčinnému TZ.⁴³

⁴² Válková, H.; Stočesová, S. *Detence – nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli? Trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Sborník příspěvků z odborného semináře. Plzeň: Západočeská univerzita, 2005, str. 13.

⁴³ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.2.2008, sp.zn. 7 Tdo 140/2008: „U pachatele, který se oddává zneužívání návykové látky, může soud uložit ochranné léčení podle § 72 odst. 2 písm. b) TZ nejen v případech, kdy spáchal trestný čin přímo pod vlivem návykové látky nebo při jejím vlastním zneužívání, ale i tehdy, spáchal-li jej pouze v souvislosti s jejím zneužíváním. Zákonný pojem „v souvislosti s jejím zneužíváním“ stanovený jako podmínka pro uložení ochranného léčení tak vyjadřuje volnější vztah mezi zneužíváním návykové látky a spácháním trestného činu.“

Zabezpečovací detenci lze uložit nejen samostatně, ale i při upuštění od potrestání, nebo i vedle trestu. Jestliže dojde k situaci, kdy bude zabezpečovací detence uložena vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, TZk stanoví, že výkon zabezpečovací detence bude vykonán po výkonu nebo jiném ukončení trestu odnětí svobody. Podobně je vyřešena i situace uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody při již probíhajícím výkonu zabezpečovací detence, kdy dojde k jeho dočasnému přerušení.⁴⁴

Zabezpečovací detence je vykonávána v ústavu pro výkon zabezpečovací detence, kde je zabezpečena nejen zvláštní ostraha, ale i léčebné, psychologické, rehabilitační, vzdělávací a činnostní programy, tak jak to stanoví § 100 odst. 4 TZk.

Dle § 100 odst. 5 TZk zabezpečovací detence trvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Jde tedy o institut časově neomezený, i proto by mělo k jeho ukládání docházet pouze výjimečně, mělo by k němu být přistupováno jako k „ultima ratio“ trestněprávního sankčního systému. Jak jsem se již zmínila výše, je nutné mít na paměti, že prognóza budoucího vývoje pachatele je velmi složitá a nelze ani reálně odhadnout jeho terapeutické schopnosti. I proto vítám alespoň zákonem stanovenou povinnost přezkumu podmínek trvání výkonu zabezpečovací detence u dospělých nejméně jednou za 12 měsíců, u mladistvých nejméně jednou za 6 měsíců. Inspirující zajímavostí v této oblasti jsou pro mne některé zahraniční právní úpravy, které zřizují tzv. dozorčí komise, které přijímají a vyřizují stížnosti pacientů ústavu, chodí za nimi do ústavu a kontrolují i samotný výkon detence. Podobný institut by se mohl stát inspirací i pro českého zákonodárce.

V § 100 odst. 6 TZk je zakotvena vzájemná prostupnost zabezpečovací detence a ústavního ochranného léčení. Soud tak může změnit uloženou zabezpečovací detenci na ústavní ochranné léčení, pominou – li důvody, pro něž byla uložena, a jsou – li současně splněny podmínky pro výkon ústavního ochranného léčení. Existence daného ustanovení se mi jeví jako velmi vhodná vzhledem k možnosti motivace pachatele ke spolupráci a k další léčbě, kdy ochranná léčba bude znamenat menší a především určitým způsobem časově omezený zásah do jeho práv. Zabezpečovací detence se totiž za určitých podmínek může stát prakticky doživotním opatřením. Znovu ale musím v této souvislosti upozornit na nedostatečnou postdetenční péči v podmínkách české právní úpravy zabezpečovací detence. Na právní úpravě oceňuji také doplnění § 99

⁴⁴ § 100 odst. 3 TZk

odst. 5 TZk, kde je zakotvena i opačná možnost změny ochranného ústavního léčení na zabezpečovací detenci.

Od výkonu zabezpečovací detence soud upustí před jeho započítím, jestliže pominou okolnosti, pro které byl uložen.⁴⁵ Je nutné rozlišovat v tomto případě upuštění od výkonu před jeho samotným započítím (viz § 356 TR) od propuštění z výkonu zabezpečovací detence dle § 100 odst. 5 TZk. „Důvodem k upuštění od výkonu zabezpečovací detence bude např. okolnost, že vývojem duševní poruchy pachatele pominula nebezpečnost pachatele při pobytu na svobodě, i když duševní porucha, která odůvodnila závěr o jeho nepřičetnosti, jinak nadále trvá.“⁴⁶ Opět bude nutné vypracování znaleckého posudku k posouzení duševního stavu pachatele.

4.1.1 Okruh pachatelů vhodný pro uložení detence

Zabezpečovací detence bývá označována jako: „opatření, jež po vzoru zahraničních právních úprav vyřeší letitý problém s výkonem ústavní ochranné léčby některých zvláště nebezpečných pacientů v psychiatrických léčebnách. V obecné rovině lze tuto skupinu pacientů charakterizovat jako osoby nepodrobné, nespolupracující, sociálně těžce maladaptované a agresivní, které odmítají (sabotují) léčbu a v negativním smyslu tak ovlivňují pacienty ostatní.“⁴⁷ Nelze tak říci, že pacienty zabezpečovací detence budou notoričtí recidivisté, nepůjde pouze o jejich izolaci, vždy bude nutné posuzovat jejich duševní stav, který má vliv na jejich jednání.

Na základě výše uvedeného mohu uvést následující stručné shrnutí. Zabezpečovací detence v České republice může být uložena následujícím skupinám pachatelů:

- a) nepřičetným pachatelům činu jinak trestného, který by ale naplňoval znaky zvláště závažného zločinu, kde zároveň jejich pobyt na svobodě je nebezpečný a uložení ochranné léčby by nevedlo k dostatečné ochraně společnosti.
- b) zmenšeně přičetným pachatelům, kteří jednají ve stavu vyvolaném duševní poruchou. Obligatorně jim bude zabezpečovací detence uložena pouze v případě upuštění od potrestání dle § 47 odst. 2 TZk. V tomto případě je zachována

⁴⁵ § 100 odst. 7 TZk

⁴⁶ Válková, H.; Stočesová, S. *Detence – nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli? Trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Sborník příspěvků z odborného semináře. Plzeň : Západočeská univerzita, 2005, str. 15.

⁴⁷ Přesličková, H.; Tomášek, J.; Zeman, P. *Potřebujeme institut zabezpečovací detence? Zdravotnictví a právo*. 2005, roč. 9., č. 2, str. 11. ISSN 1211-6432.

trestní odpovědnost pachatele trestného činu, ale stav zmenšené přičetnosti odůvodňuje zvláštní zacházení s tímto pachatelem.

- c) pachatelům zneužívajícím návykové látky, kdy jde již o zneužívání ve formě chorobného návyku. V tomto případě nemusí být trestný čin spáchán přímo pod vlivem návykové látky, ale postačí, že trestný čin byl spáchán v důsledku jejího zneužívání.

Důvodová zpráva k ZVZD uvádí demonstrativně okruh osob, který by mohl být dle psychologů vhodný pro uložení zabezpečovací detence. Do tohoto okruhu jsou řazeni především vrazi, kteří již mají ve své minulosti násilnou trestnou činnost (i vraždu) a kteří jsou posouzeni jako nebezpeční, konkrétně tak může jít o vrahy s diagnózou sexuálního sadismu, patologické sexuální agresivity a to i bez předchozí recidivy, vrahy s diagnózou defektní inteligence i bez předchozí recidivy, vrahy recidivisty s rysy anetičnosti a explozivity a ostatní vrahy, kteří mají v minulosti násilí a jsou v konkrétním případě posouzeni jako nebezpeční. Jako druhou skupinu uvádí důvodová zpráva sexuální devianty, multirecidivisty, u kterých prokazatelně opakovaně selhala ochranná léčba, konkrétně může jít o patologické agresory (recidivující pachatele pohlavního násilí), pachatele pohlavního zneužívání a sexuální delikventy s organicky podmíněnou poruchou osobnosti, kteří byli bezvysledně léčeni.⁴⁸

4.2 Právní úprava v trestním řádu

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, upravuje nejen procesní otázky ukládání a výkonu zabezpečovací detence, ale také některá důležitá ustanovení týkající se znaleckého posuzování. Nejpodstatnější úpravu nařízení výkonu zabezpečovací detence a jejího samotného výkonu nalezneme v hlavě XII., konkrétně v oddílu šestém v § 354 a násl. TŘ.

ZVZD novelizoval TŘ hned v několika ustanoveních. V řízení o uložení nebo změně zabezpečovací detence musí mít obviněný obhájce, jde tak o případ tzv. nutné obhajoby dle § 36 odst. 4 písm. b) TŘ. Z hlediska znaleckého dokazování bude kromě obecných ustanovení o znalcích⁴⁹ zásadní především § 116 TŘ o vyšetření duševního stavu. K vyšetření duševního stavu obviněného bude přibrán znalec z oboru psychiatrie. Není – li možné vyšetřit duševní stav obviněného jinak, je možné tak učinit

⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu o výkonu zabezpečovací detence. *ASPI* [databáze]. Verze 12 pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009 [citováno 2010-02-09].

⁴⁹ Viz § 105 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TŘ).

i pozorováním ve zdravotnickém ústavu nebo ve zvláštním oddělení nápravného zařízení, pokud je obviněný ve vazbě, a to na základě nařízení soudu popřípadě v přípravném řízení na návrh státního zástupce na základě nařízení soudce. Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Pro uložení zabezpečovací detence má zásadní vliv i § 116 odst. 3 TŘ, který stanoví povinnost znalce v případě nepřičetné či zmenšeně přičetné osoby vyjádřit se k nebezpečnosti jejího pobytu na svobodě.⁵⁰ Pozorování duševního stavu pachatele nemá trvat déle než dva měsíce, přičemž § 117 TŘ zakotvuje možnost prodloužení této lhůty maximálně o jeden měsíc.

Ucelenou úpravu nařízení výkonu zabezpečovací detence obsahuje § 354 a násl. TŘ. V okamžiku, kdy se rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence stalo vykonatelným, zašle předseda senátu ústavu, ve kterém má být detence vykonána, nařízení výkonu zabezpečovací detence. Současně je - li povinná osoba, které byla detence uložena, na svobodě, je vyzvána, aby k výkonu detence nastoupila. K nařízení o výkonu zabezpečovací detence připojí předseda senátu pro potřeby ústavu znalecký posudek, opis protokolu o výsledku znalce nebo opis lékařské zprávy o zdravotním stavu, pokud byly pořízeny, a zároveň i zprávu, aby ústav pro výkon zabezpečovací detence podával ve stanovených lhůtách okresnímu soudu, v jehož obvodu je detence vykonávána, zprávy o průběhu a výsledcích výkonu uložené detence. Ústav zabezpečovací detence má povinnost oznámit na požádání předsedy senátu okamžik, kdy bylo s výkonem zabezpečovací detence započato. Zároveň předseda senátu vyzve ústav, aby podal okresnímu soudu, v jehož obvodě se zabezpečovací detence vykonává, neprodleně zprávu, pokud pomínou důvody pro další trvání zabezpečovací detence.

Jak jsem se již zmínila výše ve své práci, výkon zabezpečovací detence lze změnit na ochranné léčení. Úpravu procesní stránky této změny výkonu upravuje § 355 TŘ.⁵¹ O změně výkonu zabezpečovací detence na ochranné léčení rozhoduje ve veřejném zasedání okresní soud, v jehož obvodu je ústav zabezpečovací detence, ve kterém je detence vykonávána.⁵² Proti rozhodnutí o změně výkonu je přípustná stížnost s odkladným účinkem. Tuto stížnost mohou podat ve prospěch obviněného i osoby, které by mohly v jeho prospěch podat odvolání.

V § 356 TŘ je upraven institut upuštění od výkonu zabezpečovací detence, o kterém jsem se již také zmínila. Dle mého názoru nepůjde o často využívané

⁵⁰ Srovnejte např. § 100 odst. 1 TZk

⁵¹ Změnu ochranného léčení upravuje § 351a TŘ

⁵² Viz § 232 a násl. TŘ

ustanovení vzhledem k okruhu pachatelů, kterému může být detence uložena a jejich duševnímu stavu. O upuštění od výkonu detence před jejím samotným započítáním rozhodne soud, který výkon uložil, a to opět ve veřejném zasedání. Soud tak může rozhodnout na návrh státního zástupce, osoby, které byla detence uložena, nebo i bez návrhu. TŘ upravuje také situaci vydání osoby, které byla zabezpečovací detence uložena, na základě evropského zatýkacího rozkazu cizímu státu nebo jinému státu Evropské unie, kdy pak může od výkonu detence upustit ministr spravedlnosti. Stejně tak může být od výkonu upuštěno, jestliže má být odsouzený vyhoštěn.

Okresní soud, v jehož obvodu je zabezpečovací detence vykonávána, sleduje výkon zabezpečovací detence a nejméně jednou za dvanáct měsíců (u mladistvých nejméně jednou za šest měsíců) přezkoumá, zda podmínky pro výkon detence stále trvají. O dalším trvání detence popřípadě o propuštění ze zabezpečovací detence rozhodne ve veřejném zasedání příslušný okresní soud a to na návrh ústavu zabezpečovací detence, osoby ve výkonu detence, státního zástupce nebo i bez takového návrhu. Jestliže podá žádost osoba, na které je detence vykonávána, a tato žádost je zamítnuta, může ji ze stejných důvodů znovu podat nejdříve po uplynutí šesti měsíců od právní moci zamítavého rozhodnutí.

4.3 Právní úprava detence pro mladistvé pachatele

ZSM upravuje ukládání opatření pro mladistvé pachatele, kteří se dopustili provinění.⁵³ Dle § 10 odst. 1 ZSM lze mladistvému uložit pouze následující opatření – výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření. Výchovnými opatřeními jsou v současné době dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.⁵⁴ Ochrannými opatřeními jsou pak dle § 21 odst. 1 ZSM ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova. Trestními opatřeními se dle úpravy v § 24 odst. 1 rozumí obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí

⁵³ § 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSM) – „Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá proviněním.“

⁵⁴ § 15 odst. 2 ZSM

svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněně.⁵⁵

Z pohledu ukládání zabezpečovací detence je rozhodná otázka ukládání ochranných opatření mladistvým pachatelům, která je upravena v § 21 a násl. ZSM. Dle tohoto ustanovení je tedy možné uložit zabezpečovací detenci i mladistvým pachatelům. Právní úprava zabezpečovací detence obsažená v TZk se tak prakticky plně vztahuje bez jakýchkoli úprav na mladistvého pachatele, jedinou výjimkou je kratší šestiměsíční povinnost přezkumu trvání podmínek zabezpečovací detence. Uvedená právní úprava se mi nezdá vhodná a předpokládám, že by k ukládání zabezpečovací detence mladistvým pachatelům nemělo v praxi prakticky vůbec docházet. Dle mého názoru by bylo uložení zabezpečovací detence v krajním případě prakticky v rozporu s ustanoveními vyjadřujícími účel opatření, a to konkrétně s ustanovením § 9 odst. 1 ZSM, které stanoví, že účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého, a s ustanovením § 21 odst. 1 ZSM, které vyjadřuje konkrétní účel ochranných opatření, kterým je kladné ovlivnění duševního, mravního a sociálního vývoje mladistvého a ochrana společnosti před páchaním provinění mladistvými. Zabezpečovací detence byla koncipována jako krajní prostředek ochrany společnosti před pachateli trestných činů (respektive činů jinak trestných) tam, kde jiné prostředky selhaly, popřípadě se jeví jako neúčelné. Předvídat duševní rozvoj mladistvého, jeho budoucí chování i neúčelnost jiných možných sankcí je dle mého názoru prakticky nemožné. Souhlasím tak s názorem prezentovaným v učebnici trestního práva prof. JUDr. Vladimíra Kratochvíla, CSc., kde je řečeno, že jen obtížně si lze představit, že by soud pro mládež, zpravidla na základě znaleckého posudku konstatoval, že mladistvý pachatel, byť by se dopustil provinění ve smyslu § 31 odst. 3 ZSM⁵⁶, je jiným způsobem než zabezpečovací detencí „nenapravitelný“, když ani jiné formy působení nemohly být s ohledem na jeho relativně nízký věk v praxi dostatečně spolehlivě vyzkoušeny.⁵⁷ Pokud by zákonodárce v budoucích úpravách i nadále nezohledňoval při ukládání opatření vývojové odlišnosti mladistvých, pak by prakticky ztratil smysl monismus sankcí u mladistvých pachatelů

⁵⁵ Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* Praha: C.H. Beck, 2009, str. 572.

⁵⁶ § 31 odst. 3 ZSM stanoví výši trestu odnětí svobody na 5 až 10 let v případě, že mladistvý spáchal provinění, za které lze dle TZk stanovit výjimečný trest a stupeň nebezpečnosti pro společnost je mimořádně vysoký.

⁵⁷ Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* Praha: C.H. Beck, 2009, str. 609.

a zvláštní zákonodárství v této oblasti. I v zahraničních právních úpravách zpravidla není tento typ ochranného opatření ukládán mladistvým pachatelům.

ZVZD odráží potřeby mladistvých pachatelů dle mého názoru lépe. Zmíněná právní úprava obsahuje hned několik ustanovení o mladistvých pachatelích, o kterých se zmíním dále ve své práci.

4.4 Úprava v zákoně o výkonu zabezpečovací detence

V rámci české právní úpravy zabezpečovací detence se podařilo legislativně to, k čemu dosud bohužel nedošlo u institutu ochranného léčení, tedy přijetí samostatného zákona, který uceleně upravuje výkon tohoto ochranného opatření. ZVZD je systematicky členěn do 21 částí, kdy I. část upravuje výkon zabezpečovací detence, následující části změny jednotlivých zákonů a část XXI. obsahuje přechodná a závěrečná ustanovení.⁵⁸

4.4.1 Základní ustanovení

Základní ustanovení ZVZD hmotněprávně naplňují ustanovení § 100 a násl. TZk. Zabezpečovací detence je vykonávána v jednotlivých ústavech zabezpečovací detence, které jsou zřízeny na základě zvláštního zákona a ve kterých je zajištěna zvláštní ostraha a programy léčebné, psychologické, vzdělávací, pedagogické, rehabilitační a činnostní. Po mnoha odborných diskusích byla nakonec v české právní úpravě zvolena varianta správy ústavů Vězeňskou službou České republiky. Osobně považuji tento krok za rozumný a správný vzhledem k možné nebezpečnosti chovanců a dosavadním zkušenostem Vězeňské služby v této oblasti.

Do ústavu zabezpečovací detence lze osobu umístit jen na základě soudního rozhodnutí o výkonu zabezpečovací detence. Logickým důsledkem výše uvedeného ustanovení tak je, že nelze umístit do ústavu osoby, které byly například léčeny na základě jiného než soudního rozhodnutí, a to i tehdy, pokud například porušují závažným způsobem řád psychiatrické nebo jiné léčebny.⁵⁹ S přihlédnutím k nutné ochraně společnosti musí být vždy respektována lidská důstojnost osoby ve výkonu zabezpečovací detence (dále jen chovanec), uplatní se tedy i zde zásada přiměřenosti.

⁵⁸ Ve své práci se dále budu zabývat rozбором části I. zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZVZD) – tedy výkonem zabezpečovací detence.

⁵⁹ Důvodová zpráva k zákonu o výkonu zabezpečovací detence. *ASPI* [databáze]. Verze 12 pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009 [citováno 2010-02-09].

ZVZD upravuje také právo chovance na zajištění přímého zaopatření v rámci ústavu, kterým se demonstrativně rozumí například stravování, ubytování nebo ošacení. Je tak nutné zajistit, aby chovanec nestrádal ani v případě nedostatku vlastních prostředků, neexistence podpory ze strany rodiny apod. V ustanovení § 2 odst. 4 ZVZD je nepřímě vyjádřen cíl zabezpečovací detence, který spočívá nejen v ochraně společnosti, ale také v motivaci pachatele k možné ochranné léčbě. Osoby zajišťující výkon zabezpečovací detence musí vždy jednat tak, aby nedošlo k nepříznivému vývoji zdravotního stavu chovance, zároveň musí podporovat postoje a názory chovance, které povedou k jeho rozhodnutí podrobit se ústavní ochranné léčbě.

Ustanovení § 3 ZVZD upravuje blíže zajištění výkonu zabezpečovací detence, když pověřuje výkonem určitých pravomocí ředitele ústavu. Ten je především oprávněn vydávat rozhodnutí a pokyny k zajištění chodu ústavu, které budou pro chovance závazné a se kterými musí být chovanci vždy seznámeni. Každý ústav má svůj vnitřní řád, který vydává taktéž ředitel ústavu ovšem pouze s předchozím souhlasem generálního ředitele Vězeňské služby. V rámci vnitřního řádu ústavu je vymezen denní rozvrh chodu ústavu, činnost chovanců a jejich podíl na řešení otázek souvisejících s jejich životem v ústavu. Vnitřní řád musí být přístupný nejen všem zaměstnancům, ale i chovancům ústavu. V rámci ústavu působí celá škála odborných zaměstnanců, kterými jsou mimo jiné psychologové, speciální pedagogové a další odborníci. K zajištění účelu zabezpečovací detence mohou externě na základě dohody s Vězeňskou službou působit v rámci ústavu i jiné subjekty – například představitelé církve. Vnitřní i vnější ostrahu ústavu vykonává Vězeňská služba, její práva a povinnosti upravuje zvláštní právní předpis, kterým je zákon o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, který byl v souvislosti s přijetím ZVZD také novelizován.

ZVZD obsahuje také ustanovení o umístění chovanců do ústavu, která přímo navazují na ustanovení TŘ po pravomocném rozhodnutí o uložení výkonu zabezpečovací detence.⁶⁰ Obecně se dá předpokládat, že chovanci budou do ústavu přicházet ze tří různých prostředí. Především půjde o pacienty, kterým bude přeměněno ochranné léčení na zabezpečovací detenci, nebo osoby prokazatelně umístěné v psychiatrické léčebně do rozhodnutí soudu o uložení zabezpečovací detence, další skupinou budou osoby převedené z ukončeného výkonu trestu odnětí svobody a osoby

⁶⁰ §§ 4-5 ZVZD

propuštěné z vazby, když jejich trestní stíhání bude pro nepřičetnost zastaveno. V neposlední řadě se do výkonu zabezpečovací detence mohou dostat i osoby, které byly doposud na svobodě.⁶¹ I přes tuto různorodost jsou jednotlivá práva těchto skupin chovanců upravena shodně. Chovanec při svém nástupu do ústavu musí být prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi, vnitřním řádem ústavu a právem podávat návrhy na propuštění ze zabezpečovací detence, respektive návrhy na změnu zabezpečovací detence na ochranné léčení. Je vždy nutné při poučení přihlídnout k rozumovým schopnostem jedince, poučení se mu tak poskytne i v písemné podobě, aby se k němu mohl chovanec vracet a jeho obsah si připomínat. Po nástupu do ústavu je chovanec zařazen do tzv. přijímacího oddělení, v rámci kterého je provedena i jeho vstupní lékařská prohlídka. V rámci lékařské dokumentace je nutné také brát ohled na ochranu osobních údajů chovance.

Odděleně se v rámci ústavu umisťují ženy od mužů, chovanci mladší 19 let od dospělých a zpravidla také chovanci s duševní poruchou od ostatních chovanců. Domnívám se, že zásadní se jeví především nutnost oddělení mladistvých chovanců od ostatních vzhledem k jejich neukončenému psychologickému i sociálnímu vývoji, nutnosti odlišného zacházení s nimi, ale také vzhledem k preventivnímu faktoru, kdy by mohlo dojít k nepříznivému psychickému ovlivňování mladistvého chovance, přejímání nevhodných návyků nebo dokonce k zneužívání mladistvého chovance.

4.4.2 Práva a povinnosti chovanců

Vzhledem k možné dlouhodobosti pobytu chovance v ústavu je zaručena jeho možnost účastnit se řešení otázek, které souvisejí s jeho životem v ústavu, a to především prostřednictvím podávání návrhů a připomínek. Všichni chovanci mají zákonem zaručená rovná práva. Toto ustanovení ale nevyklučuje omezení některých práv v důsledku jednání samotného chovance například prostřednictvím kázeňských postihů.

Zákon upravuje v § 8 také možnost korespondence chovance. Chovanec tak může volně přijímat a na svůj náklad i odesílat korespondenci, pokud zákon nestanoví jinak. Výše uvedené nevyklučuje možnost kontroly korespondence Vězeňskou službou i možné omezení této korespondence, kdy ředitel ústavu může na návrh odborného zaměstnance rozhodnout, že korespondence od určité osoby nebude chovanci předávána, nebo že korespondence chovance adresovaná určité osobě nebude odesílána,

⁶¹ Důvodová zpráva k zákonu o výkonu zabezpečovací detence. *ASPI* [databáze]. Verze 12 pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009 [citováno 2010-02-09].

vždy ale za podmínky bezodkladného vyrozumění chovance.⁶² Nepřípustné je omezení korespondence v případě komunikace mezi chovancem a soudem ustanoveným opatrovníkem, mezi chovancem a jeho obhájcem či advokátem, mezi chovancem a orgánem veřejné moci, veřejným ochráncem práv, diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem cizího státu.⁶³ K naplnění mezinárodních závazků, které vyplývají pro Českou republiku z mezinárodních smluv, dochází i zakotvením nepřípustnosti omezení korespondence mezi chovancem a mezinárodní organizací, která je příslušná k projednávání podnětů týkajících se lidských práv, v § 8 odst. 4 ZVZD. Vzhledem k deklarované rovnosti práv všech chovanců je nutné, aby možnost korespondence byla zajištěna i pro ty, kteří neumějí číst či psát. Vězeňská služba umožní v takovém případě přečtení pošty chovanci nebo poskytne i možnou písářskou pomoc.

Chovanec ústavu má právo na své náklady využívat ústavní telefon a další ústavní komunikační prostředky, pokud ředitel ústavu nerozhodne jinak. Se souhlasem ředitele ústavu a za vymezených podmínek může chovanec využívat ústavní internet, zároveň je ale vyloučeno, aby chovanec držel či užíval v ústavu vlastní mobilní telefon, vysílačku či jiné komunikační prostředky. Vzhledem k zajištění nutné míry bezpečnosti v ústavu je zachována také možnost odposlechu telefonního hovoru chovance či jeho záznam Vězeňskou službou, i zde ovšem zákon stanoví taxativní výjimky, kdy tak učinit nelze.⁶⁴

V ustanovení § 10 ZVZD je zajištěn minimální časový rozsah návštěv chovance. Chovanec má právo přijímat návštěvy nejméně dvakrát týdně vždy po dobu alespoň dvou hodin, bližší podmínky stanoví jednotlivé vnitřní řády ústavů. Toto omezení neplatí pro návštěvy advokáta, obhájce, opatrovníka, duchovních a dalších úředních osob. Pokud nestanoví ředitel ústavu vyšší počet osob, budou moci chovance navštívit maximálně čtyři osoby včetně nezletilých dětí. U nezletilců do 15 let bude ale vždy nutný doprovod osoby starší 18 let.

Své nezastupitelné místo mají při výkonu zabezpečovací detence i duchovní služby a uspokojování kulturních potřeb chovanců, které upravuje zákon v § 11 a v § 12. Vzhledem k nemožnosti kulturního vyžití chovance mimo ústav je mu zaručeno právo půjčovat si knihy v ústavní knihovně, půjčovat si a hrát společenské hry, respektive právo využívat i další prostředky stanovené jednotlivými vnitřními řády,

⁶² § 8 odst. 3 ZVZD

⁶³ § 8 odst. 4 ZVZD

⁶⁴ Viz § 9 odst. 3 ZVZD

kteře povedou k uspokojení jeho kulturních potřeb. Za podmínky, že nedojde k ohrožení zdraví, narušení pořádku a klidu v ústavu, ani k obtěžování a omezování jiných chovanců, může ředitel ústavu dle § 12 odst. 2 ZVZD povolit i zakoupení, zaslání a používání dalších věcí, tedy i věcí přímo chovancových, které povedou například k rozšíření znalostí chovance. Z důvodů nejen zdravotních, ale i bezpečnostních obsahuje zákon opět možnost omezení těchto práv. Chovanec má také právo na uložení vlastních peněz v ústavu, když je mu zároveň dána možnost žádat výpisy ze svého účtu minimálně jedenkrát za šest měsíců a při propuštění z výkonu detence.

K doplňkovým nákupům potravin a věcí osobní potřeby, věcí pro zájmovou a vzdělávací činnost chovance slouží ústavní prodejna. V sortimentu samozřejmě nesmí být nabízeny zakázané věci – např. alkohol, ředidla apod.⁶⁵ Nelze-li nákup zajistit prostřednictvím této prodejny, zajistí nákup správa ústavu.⁶⁶

V ustanovení § 14 ZVZD je zakotveno právo chovance přijímat jednou za tři měsíce balíček s trvanlivými potravinami a s věcmi osobní potřeby. Balíček musí být vždy do hmotnosti 5 kg. Toto omezení se mi jeví vhodné vzhledem k možnosti dalších nákupů v ústavní prodejně. Bez omezení může chovanec přijímat balíčky obsahující prádlo, oděv, knihy, obuv, tiskoviny, věci potřebné k realizaci programu, vzdělávací činnosti apod. Opět je zde stanovena možnost kontroly balíčků Vězeňskou službou.

Zákon stanoví povinnost třetích osob, které přicházejí do styku s chovancem, zachovávat práva těchto chovanců. Podobná povinnost je stanovena i pro Vězeňskou službu. K uplatnění svých práv mají chovanci k dispozici stížnosti a žádosti, se kterými mohou poté nakládat jen předem určené oprávněné osoby, chovanci mají dále právo žádat rozmluvu a právo na poskytnutí právní pomoci.

Zabezpečovací detence v sobě vzhledem ke svému cíli nese nutné omezení nebo zbavení určitých práv chovanců, kterému jsou chovanci povinni se podrobit. Po dobu výkonu zabezpečovací detence je tak pro chovance omezeno právo na stávkou, práva související s jeho členstvím v politických stranách, politických hnutích a jiných sdruženích, právo podnikat nebo vykonávat jinou hospodářskou činnost, právo svobodné volby lékaře a zdravotnického zařízení, právo zakládat politické strany,

⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu o výkonu zabezpečovací detence. *ASPI* [databáze]. Verze 12 pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009 [citováno 2010-02-09].

⁶⁶ § 13 ZVZD

politická hnutí a jiná sdružení a právo vykonávat volitelné a jiné veřejné funkce.⁶⁷ Výše uvedená omezení jsou obdobná jako u výkonu trestu odnětí svobody.

ZVZD stanoví nejen práva, ale také povinnosti chovanců, které souvisí především s povinností zachovávat vnitřní řád ústavu, plnit příkazy a pokyny Vězeňské služby a odborných zaměstnanců ústavu, účastnit se programů, do kterých byli zařazeni, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, dodržovat zásady slušného jednání, podrobit se osobní prohlídce a další. Výčet jednotlivých povinností obsahuje zákon v § 17 odst. 1, respektive v odst. 2. V § 17 odst. 3 jsou pak stanoveny zákazy, kdy chovanec nesmí například vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo i k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví, užívat léčiva bez indikace nebo souhlasu lékaře ústavu, tetovat sebe nebo jinou osobu, úmyslně se poškozovat na zdraví apod.

Odpovědnost za škodu, která byla způsobena během výkonu zabezpečovací detence, se dle § 18 ZVZD řídí obecnými právními předpisy. Chovanec, který v ústavu pracuje, odpovídá za škodu, kterou způsobil Vězeňské službě zaviněným porušením povinností při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s plněním těchto úkolů dle zvláštních právních předpisů jako zaměstnanec v pracovním poměru. Za plnění pracovních úkolů se nepovažují práce při úklidu a jiné obdobné práce potřebné k zajištění běžného chodu ústavu, včetně pracovní terapie. Zákon zároveň upravuje i odpovědnost Vězeňské služby, pokud bude způsobena škoda chovanci při plnění pracovních povinností nebo v přímé souvislosti s ním. Způsobil-li dále chovanec zaviněným porušením povinností škodu na majetku státu, se kterým hospodaří Vězeňská služba, a zároveň výše škody nepřevyšuje 10 000 Kč, rozhodne o povinnosti nahradit škodu ředitel ústavu. Proti rozhodnutí ředitele ústavu se může chovanec bránit podáním stížnosti, o níž rozhoduje generální ředitel Vězeňské služby nebo jím zmocněný zaměstnanec Vězeňské služby. Ředitel ústavu může na základě žádosti chovance prominout zčásti nebo zcela povinnost k náhradě škody, odůvodňují-li to sociální poměry chovance.⁶⁸ Výše uvedenou úpravu považuji osobně za velice žádoucí vzhledem k možnému rychlejšímu, operativnějšímu a hospodárnějšímu řešení škod menšího rozsahu, které mohou vznikat v rámci běžného chodu ústavu velice často.

⁶⁷ § 16 ZVZD

⁶⁸ § 18 odst. 5 ZVZD

4.4.3 Zdravotní péče a sociální podmínky

Diskuse nad možnou zdravotnickou povahou ústavu zabezpečovací detence probíhaly v České republice velmi dlouhou dobu, velmi diskutovanou byla problematika zaměstnanosti zdravotnického personálu v jeho rámci.⁶⁹ Současná koncepce nezakotvuje ústav jako zdravotnické zařízení, byla převzata koncepce podobná jako u výkonu trestu odnětí svobody, kdy je zdravotnická péče poskytována na základě smluvního vztahu se zdravotnickým zařízením, nebo jeho zřizovatelem, nebo jí může poskytovat i Vězeňská služba na základě zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Ústav zabezpečovací detence tak v současné době není primárně určen k léčbě chovanců, to ale nevylučuje, aby byl chovanec s odpovídajícím zdravotním stavem zařazen do léčebného programu pod zvýšeným lékařským dohledem.

Chovancům je poskytována pravidelná strava a rovněž základní prostředky osobní hygieny. Každý chovanec má zajištěno lůžko, židli a prostor pro uložení osobních věcí. ZVZD také blíže určuje oděv chovanců, když v § 20 odst. 3 stanoví, že ošacení musí odpovídat povětrnostním podmínkám a musí dostatečně chránit zdraví chovance. Chovanec má za stanovených podmínek právo užívat i vlastní oděv, prádlo a obuv, pokud jsou zachovány základní hygienické podmínky a výměna tohoto oděvu na náklady chovance. Výslovně je také zaručena osmihodinová doba spánku, doba potřebná k osobní hygieně, úklidu a stravování, nejméně jednogodinová vycházka a přiměřená doba osobního volna.⁷⁰ Ustanovení § 20 odst. 5 ZVZD zakotvuje institut tzv. „sociálního“ kapesného, kdy ústav poskytuje chovanci kapesné ve výši 100,- Kč měsíčně, pokud neměl v období posledního kalendářního měsíce jiný příjem nebo jinou hotovost ve výši alespoň 100,- Kč.

Ústav také musí umožnit chovancům, aby jim byly poskytovány od orgánů veřejné správy sociální služby, které jim pomohou při vytváření příznivých podmínek pro jejich budoucí život na svobodě. Tato pomoc bude mít význam zejména v tom případě, pokud se chovanec rozhodne spolupracovat a bude možný jeho přechod k ochranné léčbě. § 22 ZVZD blíže upravuje podmínky vzdělávání chovanců, toto ustanovení bylo do zákona doplněno zejména na základě připomínek Ministerstva

⁶⁹ K této problematice se váže i krátký dotazník, který jsem v rámci této práce vypracovala mezi zdravotnickými pracovníky. Jeho vyhodnocení naleznete v závěru této práce.

⁷⁰ § 20 odst. 4 ZVZD

školení.⁷¹ Vzdělávání chovanců je dle mého názoru velmi důležité s ohledem na následnou resocializaci chovanců.

4.4.4 Zaměstnávání chovanců

Na žádost chovance, který není zařazen do pracovní terapie, mu lze umožnit práci v ústavu. Chovanec tak nemá povinnost pracovat v rámci výkonu zabezpečovací detence.⁷² Práci lze vykonávat výlučně v prostorách ústavu a je vykonávána za odměnu.

4.4.5 Zacházení s chovanci

Jednotliví chovanci jsou zařazováni v rámci ústavu do skupin, toto zařazování provádí odborná komise jmenovaná ředitelem ústavu, která je složena zejména z odborných zaměstnanců ústavu. Zákon stanoví v § 25, že členy komise musí být nejméně dva lékaři, z toho vždy alespoň jeden psychiatr, psycholog, speciální pedagog a právník. Zařazování do skupin se provádí s přihlédnutím k pohlaví chovance, jeho věku, aktuálnímu zdravotnímu stavu, celkové charakteristice osobnosti a také s přihlédnutím k předchozí trestné činnosti konkrétního chovance. V rámci jednotlivých skupin se pak chovanec účastní jednotlivých programů, které mohou spočívat v léčebných, psychologických, vzdělávacích, pedagogických, činnostních a rehabilitačních aktivitách.

Odborná komise zpracovává vždy jednou za tři měsíce komplexní zprávu o stavu chovance, která obsahuje i vyhodnocení účinnosti programů včetně vyjádření se k možné změně zabezpečovací detence na ochranné léčení. S touto zprávou musí být chovanec vždy prokazatelně seznámen. Pokud odborná komise dojde k názoru, že důvody pro trvání zabezpečovací detence pominuly, zpracuje zvláštní odbornou zprávu, ve které navrhne propuštění z výkonu zabezpečovací detence, či změnu výkonu detence na ochranné léčení, tuto zprávu pak předá řediteli ústavu. Pokud ředitel souhlasí se závěry odborné komise, podá neprodleně návrh na propuštění chovance z výkonu zabezpečovací detence, nebo na změnu zabezpečovací detence na ochranné léčení okresnímu soudu, v jehož obvodu se zabezpečovací detence vykonává, a vyrozumí o tom příslušného státního zástupce.⁷³ Obdobně postupuje ředitel ústavu i ve chvíli, kdy

⁷¹ Důvodová zpráva k zákonu o výkonu zabezpečovací detence. *ASPI* [databáze]. Verze 12 pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009 [citováno 2010-02-09].

⁷² Srovnejte např. § 28 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, či čl. 9 LZPS

⁷³ § 26 odst. 4 ZVZD

se se závěry komise neztotožní. I v tomto případě zašle dle § 26 odst. 5 ZVZD zprávu komise i se svým stanoviskem okresnímu soudu, v jehož obvodu se detence vykonává.

4.4.6 Odměny, kázeňské tresty a zabránění věci

ZVZD obsahuje i možnost pozitivní motivace chovance, který spolupracuje a projevuje odpovědný přístup k naplňování účelu zabezpečovací detence, a to pomocí systému odměn. § 27 ZVZD obsahuje taxativní výčet odměn, kterými mohou být pochvala, veřejné poděkování či veřejná pochvala, mimořádné zvýšení doby trvání návštěv v kalendářním měsíci nebo jiná osobní výhoda a v neposlední řadě také věcná nebo peněžitá odměna až do výše 1000,- Kč.

Ke spáchání přestupku dojde při zaviněném porušení základních zákonem stanovených povinností chovance, které jsou stanoveny v § 17 ZVZD, za toto porušení lze pak chovanci uložit kázeňský trest. Výčet kázeňských trestů vymezuje taxativně § 28 odst. 3 ZVZD. Kázeňský trest se neuloží, pokud postačí k nápravě chovance samotné projednání přestupku.

I v rámci zabezpečovací detence se pak uplatní dle § 29 a § 30 ZVZD klasické instituty zabránění a propadnutí věci, které byly do ZVZD převzaty takřka beze změn z úpravy trestu odnětí svobody. Zákon dále vymezuje kázeňskou pravomoc generálního ředitele Vězeňské služby, ředitele ústavu, ale také ostatních zaměstnanců, pokud k tomu budou dle podmínek § 31 odst. 1 ZVZD zmocněni.

4.4.7 Opatření k zajištění bezpečnosti

Ředitel ústavu přijme vhodná bezpečnostní opatření tak, aby byla zajištěna nejen bezpečnost chovanců, ale také zaměstnanců a příchozích osob, například duchovních. Zákon vymezuje také tzv. akutní krizové opatření, kterým je umístění chovance do izolační místnosti, kdy jde o zcela krajní řešení, jehož cílem bude ve většině případů utlumení agrese chovance.⁷⁴

Vzhledem k možné nebezpečnosti chovanců a nevyzpytatelnosti jejich chování upravuje zákon v § 37 poměrně exaktně možnost použití omezovacích prostředků tak, aby nedošlo k jejich zneužití. Obecně platí, že použití těchto omezovacích prostředků bude vždy výjimečné pouze v nezbytně nutných případech.

⁷⁴ Blíže viz § 36 ZVZD

4.4.8 *Sporný výklad přechodného ustanovení*

V rámci přechodných a závěrečných ustanovení ZVZD bylo v § 62 zakotveno, že výkon dosud nevykonaného ochranného léčení, které bylo uloženo před nabytím účinnosti ZVZD, se dokončí podle dosavadních právních předpisů. Toto ustanovení vyvolalo zejména mezi státními zástupci spory, zda lze uložit zabezpečovací detenci za trestný čin nebo čin jinak trestný, který byl spáchán přede dnem nabytí účinnosti ZVZD, respektive zda lze ústavní ochranné léčení, uložené přede dnem účinnosti tohoto zákona, změnit na zabezpečovací detenci. Odpověď na tuto otázku výslovně nevyřešila ani důvodová zpráva k ZVZD.

MUDr. Jiří Švarc, Ph.D. z Psychiatrické léčebny Bohnice řekl: „Díky přechodnému ustanovení § 62 ZVZD nelze přesunout do zabezpečovací detence pacienty z ústavního ochranného léčení uloženého před 1.1.2009, přestože u nich ochranné léčení v civilním ústavu není dostatečné. V roce 2009 tedy nemůže do ústavu zabezpečovací detence nastoupit v České republice více než několik osob, přestože byl otevřen Ústav zabezpečovací detence s kapacitou pro 45 chovanců a připravují se další dva ústavy s ještě větší kapacitou. Odstupující ministr spravedlnosti projevil v dubnu 2009 snahu změnit interpretaci přechodného ustanovení : to se prý týká jen procesní stránky, nikoli hmotné.“⁷⁵

Mezi odborníky nakonec převládl názor, že lze přeměnit ústavní ochranné léčení uložené před nabytím účinností ZVZD na zabezpečovací detenci. Smyslem ustanovení § 62 tak „nebylo nepochybně odsunout realizaci institutu zabezpečovací detence u pachatelů nejzávažnějších trestných činů do daleké budoucnosti a na dobu až – jako nenapravitelní a neléčitelní – se dopustí obdobně závažné trestné činnosti znovu.“⁷⁶ Odborníci se tak přiklonili k názoru, že uvedené ustanovení § 62 ZVZD má dopadat na přechodné situace, které vyplývají z *procesních* pravidel pro rozhodování o změnách a ukončování ochranného léčení, nikoli ale ze vztahu k institutu zabezpečovací detence.⁷⁷ „Zákaz retroaktivity k tíži pachatele vyjádřený pregnantně zejména v citovaném čl. 40 odst. 6 LZPS, stejně jako v ustanovení § 16 odst. 3 TZk, nelze

⁷⁵ Švarc, J. Novinky ve zdravotnické legislativě – Psychiatrická léčebna Bohnice. *Česká psychiatrie* [online]. [cit. 2010-02-08]. Dostupné z: http://www.ceskapsychiatrie.cz/RSystem/Soubory/mlad%C3%AD%20psychiat%C5%99i/%C5%A0varc_Novinky%20v%20legislativ%C4%9B.doc

⁷⁶ Vondruška, F.; Růžička, M.; Vagai, M. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009, v zabezpečovací detenci? *Státní zastupitelství*. 2009, roč. 7, č. 9, str. 21-23. ISSN 1214-3758.

⁷⁷ tamtéž

vykládat tak, že by pachateli trestného činu nebylo možno uložit zabezpečovací detenci za trestný čin spáchaný přede dnem nabytí účinnosti ZVZD.⁷⁸

Osobně se přikláním k teleologické možnosti výkladu tohoto ustanovení tak, jak ho připouští Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Zájem na ochraně společnosti zde dle mého názoru převáží nad zájmem jednotlivce.

⁷⁸ Vondruška, F.; Růžička, M.; Vagai, M. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1.lednem 2009, v zabezpečovací detenci? *Státní zastupitelství*. 2009, roč. 7, č. 9, str. 21-23. ISSN 1214-3758.

5 Ústavy zabezpečovací detence v České republice

V rámci České republiky plánuje Ministerstvo spravedlnosti postupné zavedení celkem tří detenčních ústavů – v Brně, v Opavě a ve Vidnavě. Na počátku roku 2010 funguje ale fakticky zatím pouze jeden z nich v rámci Vazební věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno, zatímco druhý již otevřený Ústav v Opavě zeje prázdnotou. Projekt Detenčního ústavu ve Vidnavě zatím nebyl ani úspěšně realizován.

5.1 Ústav pro výkon zabezpečovací detence v Brně

Rekonstrukcí rehabilitačního pavilonu v rámci již fungující Vazební věznice Brno vznikl s účinností k 1.lednu 2009 první detenční ústav v České republice o celkové kapacitě 48 míst. Tím, že pro vznik Ústavu zabezpečovací detence byly využity již existující prostory, došlo k významné úspoře nejen finanční, ale i časové. Po rekonstrukci, kdy náklady byly původně odhadovány na cca 10 mil. Kč, ve skutečnosti ale dosáhly celkové částky cca 30 mil. Kč, splňuje zařízení nejmodernější evropské standardy.⁷⁹ V budoucnu by se zde mělo o chovance starat celkem 39 zaměstnanců. První zaměstnanci i příslušníci Vězeňské služby absolvovali odborné kurzy zaměřené na zacházení s nebezpečnými psychiatrickými pacienty již koncem roku 2008.⁸⁰ Zajímavostí je, že denní náklady na jednoho chovance byly odhadnuty na 1627,- Kč, když běžné náklady na jednoho vězně se v té době odhadovaly na 870,- Kč.⁸¹ I přes počáteční kritiku nákladnosti tohoto institutu musím říci, že při studiu této problematiky jsem zjistila, že podobně se poměr obou nákladů skutečně pohybuje i v zahraničí.

V současné době jsou v brněnském ústavu umístěni celkem tři chovanci.⁸² Prvním z nich je osmadvacetiletý muž z Kroměřížska. O jeho přijetí do Ústavu zabezpečovací detence rozhodl hned v lednu 2009 Krajský soud v Brně prostřednictvím své zlínské pobočky. Mladý muž se pokusil zavraždit svou matku, když jí nejprve škrtil prádelní šňůrou, aby jí poté povalil na zem, kde jí několikrát silně udeřil cihlou do hlavy

⁷⁹ Základní údaje týkající se zabezpečovací detence byly Ministerstvem spravedlnosti sděleny veřejnosti na tiskové konferenci 19.7.2007, nahrávky a prezentace z této konference jsou dostupné z <http://portal.justice.cz>.

⁸⁰ Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2008. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2010-02-14]. Dostupné z: http://vscl.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/annualreport2008cz.pdf

⁸¹ Prezentace Ministerstva spravedlnosti – zabezpečovací detence. *Justice.cz – oficiální server českého soudnictví* [online]. [citováno 2010 02 08]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4176&d=169973>.

⁸² Blíže viz statistika v příloze této práce.

a následně na ní pouštěl i osmikilový kus betonu. Matka násilníka přežila jen zázrakem díky včasnému zásahu lékařů. Trestní stíhání proti obviněnému bylo zastaveno pro jeho nepřičetnost v době spáchání činu.⁸³ Celý případ byl sice značně medializován, na druhou stranu je to dle mého názoru důležité, aby vzrostlo povědomí společnosti o institutu zabezpečovací detence.⁸⁴

Druhým chovancem je dvaatřicetiletý muž, který se do detenčního ústavu dostal přímo na základě žádostí psychiatrů a znalců. Chovanec si v lednu 2009 odpykal dvanáctiletý trest za vraždu své družky, když ženu velmi drasticky ubodal ve chvíli, kdy s ní měl pohlavní styk. Podle rozsudku měl muž po odpykání trestu nařízené ochranné psychiatrické a sexuologické léčení v ústavní formě. S lékaři v Psychiatrické léčebně v Brně – Černovicích ale chovanec odmítal spolupracovat a odmítal i léčbu, toto jeho jednání vedlo lékaře k podání podnětu na jeho umístění do Ústavu zabezpečovací detence. Výkon zabezpečovací detence byl chovanci nařízen rozhodnutím Městského soudu v Brně, když bylo i na základě znaleckých posudků shledáno, že chovanec je osoba nepřizpůsobivá a agresivní.⁸⁵

Dosud posledním chovancem je čtyřiatřicetiletý muž, který byl do detenčního ústavu zařazen také na žádost psychiatrické léčebny. Tento muž již dvakrát zavraždil jiného pacienta léčebny.

5.2 Ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava

Ústav zabezpečovací detence v Opavě je další ukázkou využití již existujícího vězeňského prostoru, měl být otevřen již v červnu 2009, nakonec ale Ministerstvo spravedlnosti jeho otevření odsunulo na pozdější dobu. „Začátkem měsíce června 2009 začala rekonstrukce objektu opavské věznice. Akce byla realizována s celkovým investičním nákladem 21.442.390,- Kč. Vzhledem k tomu, že počty chovanců v rámci

⁸³ Komárková, P. V nepřičetnosti přizabil matku, jako první teď vyzkouší detenční ústav. *iDNES.cz* [online]. [cit. 2010-02-08]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/v-nepricetnosti-prizabil-matku-jako-prvni-ted-vyzkousi-detencni-ustav-13u-/brno.asp?c=A090316_163524_brno_dmk.

⁸⁴ Zajímavý byl v poslední době v tomto ohledu zejména pořad „112“ odvysílaný 2.2.2010 ve večerních hodinách na TV Nova. Tento pořad je veřejnosti přístupný zpětně i prostřednictvím internetových stránek televize. V tomto pořadu byl detailně popsán celý případ, zajímavostí byl i rozhovor s napadenou matkou, která chce svého syna zpátky domů, chápe jeho jednání a neodsuzuje ho. Chovanec se prý v Ústavu chová řádně, plní své povinnosti a nejsou s ním sebemenší problémy. Blíže viz <http://archiv.nova.cz/multimedia/112-2-2-2010.html?s=0>.

⁸⁵ Komárková, P. Na psychiatrii se nechtěl léčit a skončil v detenčním ústavu. *iDNES.cz* [online]. [cit. 2010-02-08]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/na-psychiatrii-se-nechtel-lecit-a-skoncil-v-detencnim-ustavu-pl8-/brno.asp?c=A090721_104238_brno_dmk.

zabezpečovací detence jsou zatím minimální, byli do těchto prostor umístěni do doby, než vznikne potřeba využít zrekonstruované budovy jako detenční ústav, odsouzení muži k standardnímu výkonu trestu.⁸⁶ Z mého pohledu nejde v případě opavské věznice o zcela bezkonfliktní řešení, protože tam došlo k paradoxní situaci, kdy z opavské věznice byli odsunuti mladiství pachatelé do věznice ve Všehrdech, dnes už jediného fungujícího vězení pro mladistvé pachatele, a na dosud nevyužitá místa opavského detenčního ústavu byli zatím přesunuti mužští opavští vězni. Opavský Ústav zabezpečovací detence má kapacitu až 150 lůžek, tedy podstatně vyšší než je tomu v rámci brněnského detenčního ústavu.

Jak jsem se již zmínila výše, opavský detenční ústav zatím nepřijal jediného chovance. Jako hlavní důvod dosavadního celkového nízkého počtu chovanců v českých detenčních ústavech nevidím pouze krátkodobost účinnosti ZVZD, ale především neshodu v takových základních otázkách, zda lze do ústavu umístit i chovance, kterému byla nařízená ústavní léčba před samotnou účinností ZVZD. V současné době odborníci odhadují, že v českých léčebnách je kolem stovky vhodných adeptů na uložení zabezpečovací detence. Jako problém vnímám také strnulost naší justice, kdy určitě nebude jednoduché, aby si soudci zvykli na možné ukládání tohoto nového institutu.

5.3 Ústav pro výkon zabezpečovací detence Vidnava

Ačkoli se Ministerstvo spravedlnosti chystalo detenční ústav ve Vidnavě otevřít hned jako první a mělo jít současně o největší ústav v České republice, v současné době se jeho otevření chystá nejdříve na rok 2011. I toto datum ale považuji osobně za nereálné. Podle materiálů Ministerstva spravedlnosti⁸⁷ byl objekt bývalého kněžského semináře ve Vidnavě vyhodnocen jako nejvhodnější, jeho celková kapacita se má pohybovat kolem 200 míst s možnou dostavbou až na 600 míst. Vzhledem k tomu, že by byl ústav vybudován přímo v centru obce Vidnava, oceňuji, že místní obyvatelé odsouhlasili záměr na zřízení detenčního ústavu v referendu, i když velkou roli v jejich rozhodování hrála jistě nezaměstnanost v regionu, detenční ústav by jim

⁸⁶ Slaná, D. Rekonstrukce věznice na detenční ústav. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2010-02-08]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-opava-83/aktuality-470/rekonstrukce-veznice-na-detencni-ustav-338>.

⁸⁷ Prezentace Ministerstva spravedlnosti – zabezpečovací detence. *Justice.cz – oficiální server českého soudnictví* [online]. [citováno 2010-02-08]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4176&d=169973>.

nabídl nová pracovní místa. Areál ve Vidnavě je v současné době v dezolátním stavu a bývá mu vytýkána jeho nedostupnost vzhledem k poloze v Jeseníkách.

V současné době nepovažuji za nutné otevírat další detenční ústav nejen vzhledem k vysoké finanční nákladnosti tohoto projektu pro resort spravedlnosti, nevyužité kapacitě dosud zřízených ústavů, ale především také kvůli neshodě v okruhu osob, kterým lze detenci uložit. Na druhou stranu si myslím, že je vhodné, aby byl celý projekt areálu ve Vidnavě důkladně propracován a připraven k možné budoucí realizaci tak, aby se Česká republika v budoucnu vyhnula situacím, ke kterým docházelo v některých evropských státech, kdy došlo k přeplnění existujících detenčních ústavů. Zvážila bych ale i možnost nalezení jiného ekonomicky i polohově vhodnějšího objektu k vybudování ústavu.

6 Zabezpečovací detence v zahraničí

Institut zabezpečovací detence byl do českého právního řádu zaveden po vzoru zahraničních právních úprav, podle důvodové zprávy k ZVZD byla hlavním vzorem úprava německá. Je samozřejmostí, že Česká republika nemohla přijmout cizí právní úpravu v doslovném znění, bylo nutné přihlížet k odlišnému historickému a kulturnímu vývoji i odlišné právní úpravě v jednotlivých zemích. Jako hlavní vzor pro současné znění české právní úpravy zabezpečovací detence bývá uváděno ustanovení § 66 německého trestního zákona (Strafgesetzbuch, dále jen StGB). Osobně si myslím, že česká zabezpečovací detence má ale také blízko k holandské právní úpravě, která klade důraz na motivaci pachatele k léčbě při současném zajištění bezpečnosti chovance, zaměstnanců ústavu, ale i společnosti. MUDr. Petr Stožický, zástupce ředitele pro Ústav zabezpečovací detence Brno, shrnul poznatky z návštěv zahraničních ústavů takto: „Zatímco v rakouském zařízení jsme při návštěvě cítili důraz na léčbu a terapii, tak v Německu byla na prvním místě zejména zdůrazňována bezpečnost.“⁸⁸

Institut zabezpečovací detence je v evropských státech obecně pojímán jako ochranné opatření pro specifické skupiny pachatelů, především pro zvláště nebezpečné pachatele trpící duševní poruchou či poruchou osobnosti, v každé právní úpravě ale zároveň můžeme sledovat zvláštnosti dané historickým vývojem a konkrétními právními potřebami dané země. Detence je vykonávána jednak ve věznicích, nebo ve speciálních ústavech (např. ve Švýcarsku), kde je ostraha svěřena vězeňské službě, ale také v psychiatrických léčebnách, kde je ostraha zajišťována jiným způsobem (např. v Nizozemí). V některých zemích jsou pak využívány kombinace výše naznačených možností (např. v Anglii a Walesu).⁸⁹

6.1 Slovensko

S účinností zákona č. 300/2005 Sb., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 301/2005, trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů, tedy k 1.1.2006, byl do slovenského právního řádu zaveden nový druh ochranného opatření, tzv. detencia. Účelem umístění chovance do detenčního ústavu je zvláštní léčebný režim a důsledná izolace od společnosti, která mu má zabránit v páchání další trestné činnosti.

⁸⁸ Haluzová, S. Zabezpečovací detence se plánovala desítky let. *České vězeňství*. 2009, roč. 17, č. 1. ISSN 1213-9297.

⁸⁹ Šámal, P.; Škvain, P. Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákona. *Trestněprávní revue*. 2005, roč. 4, č. 12, str. 316. ISSN 1213-5313.

Detence může být uložena na neomezenou dobu a uplatní se při jejím ukládání podobně jako v České republice subsidiarita k ochrannému léčení. Podobně jako v české právní úpravě je upraven také přezkum trvání podmínek detence. Problémem současné slovenské úpravy je dle mého názoru především neexistence detenčního ústavu, která činí celou právní úpravu naprosto neefektivní. Vězeňská služba Česká republiky nedávno přislíbila podělit se o své dosavadní zkušenosti se slovenskými kolegy tak, aby mohl být vybudován první slovenský detenční ústav.

Dle § 81 odst. 1 slovenského trestního zákona je detenci možné uložit především odsouzenému, který začne v průběhu výkonu trestu odnětí svobody trpět nevyléčitelnou duševní chorobou, a jeho pobyt na svobodě by byl pro společnost nebezpečný. Soud dále může rozhodnout o umístění do ústavu zabezpečovací detence před skončením trestu odnětí svobody také u pachatele úmyslného trestného činu, který odmítá ochrannou léčbu.⁹⁰ Další možností soudu je umístění do ústavu po výkonu trestu odnětí svobody pro pachatele zvláště závažného zločinu spáchaného ze sexuálního motivu, anebo pachatele, který opakovaně spáchal zvláště závažný zločin.⁹¹

§ 462 slovenského trestního řádu upravuje výkon detence, umožňuje také, aby před skončením trestu odnětí svobody u odsouzeného, který znovu spáchal zvláště závažný zločin nebo zločin ze sexuálního motivu, ministr spravedlnosti navrhnul umístění pachatele do detenčního ústavu po výkonu trestu odnětí svobody. Dozor nad výkonem detence vykonává prokurátor.

6.2 Nizozemsko

Za počátky právní úpravy zabezpečovací detence v Nizozemsku lze považovat už období let 1925-1928, kdy byl implementován institut tzv. detence z moci vlády (terbeschikkingstelling van de Regering, dále jen TBR). TBR se vztahoval na trestně odpovědné pachatele s oslabenou rozpoznávací složkou popřípadě psychickým narušením, kterým bylo možno vedle trestu odnětí svobody uložit i povinnost podstoupit léčbu ve státním zdravotnickém zařízení. V roce 1988 byl institut TBR nahrazen detencí (terbeschikkingstelling, dále jen TBS), která přinesla zpřesnění

⁹⁰ § 81 odst. 2 zákona č. 300/2005 Zz., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů

⁹¹ Šámal, P.; Škvain, P. Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákona. *Trestněprávní revue*. 2005, roč. 4, č. 12, str. 313. ISSN 1213-5313.

a zpřísnění podmínek pro uložení detence a rozšířila také okruh možných osob, kterým lze detenci uložit.⁹²

Příkaz TBS lze uložit na základě zákona o psychiatrických zařízeních z roku 1992 pouze trestně neodpovědným nebo zmenšeně přičetným osobám. Detenci lze uložit samostatně v případě, kdy byl čin jinak trestný spáchán trestně neodpovědným pachatelem, nebo i vedle trestu, kdy trestný čin spáchal zmenšeně přičetný pachatel. U pachatele ve stavu zmenšené přičetnosti lze detenci uložit pouze za zvlášť závažný trestný čin, který byl spáchán v přímé souvislosti s duševní poruchou, a zároveň pokud je zde důvodná obava, že i v budoucnu bude páchat další trestnou činnost. Obecnými podmínkami pro uložení detence pachateli se zmenšenou přičetností jsou tedy: předpoklad, že pachatel trpěl v době spáchání činu duševní poruchou, za trestný čin lze uložit trest odnětí svobody v trvání alespoň 4 roky a uložení detence vyžaduje ochrana druhých, veřejného pořádku nebo majetku. Pro uložení detence není vyžadováno předchozí odsouzení, důraz je podobně jako v České republice kladen na znalecké posuzování pachatele. Pachatel, který spáchal čin ve stavu zmenšené přičetnosti, může znalecké vyšetření odmítnout, v tom případě se na něj ale bude hledět jako na plně přičetného se všemi důsledky.

Detence může být uložena nejdéle na dva roky s možností prodloužení o jeden nebo dva roky. Zvláštností je možnost prodloužení detence pro pachatele trestného činu zasahujícího do tělesné integrity jedné nebo více osob i na dobu neurčitou, jestliže to vyžaduje ochrana bezpečnosti druhých. Průměrná délka detence se v současné době pohybuje mezi pěti a šesti lety. Oproti české právní úpravě oceňují především postdetenční holandskou péči v rámci tzv. komunitní léčby s dohledem, která následuje vždy po ukončení výkonu detence.⁹³ Pro pacienty, kteří nejsou po propuštění z výkonu detence schopni samostatného života, jsou budovány podpůrné kliniky k zajištění výkonu TBS, tzv. domy na půli cesty.

V rámci výkonu detence zpravidla dochází k výraznému omezení osobní svobody, které může být zpočátku prakticky stejné jako u trestu odnětí svobody, postupně je však léčba uvolňována a dle úspěšnosti může vést až k propuštění na svobodu. Pacientovi je zpravidla umožněn pobyt na svobodě na dočasně omezenou dobu, která se může postupně prodlužovat, nebo může být propuštěn na zkušební dobu

⁹² Šámal, P.; Škvain, P. Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákona. *Trestněprávní revue*. 2005, roč. 4, č. 12, str. 313. ISSN 1213-5313.

⁹³ tamtéž

s dohledem odborného personálu. Výkon detence je v realizován v rámci forenzních klinik, dokonce už došlo i k přeplnění kapacit těchto zařízení a k čekání na umístění v nich až po dobu dvou let.⁹⁴

6.3 Německo

Zabezpečovací detence (tzv. ochranná detence) je dle § 66 StGB zabezpečovacím a nápravným opatřením, kterým je spolu s umístěním na psychiatrickou kliniku a do léčebného odvykacího ústavu omezována osobní svoboda.⁹⁵ Soud uloží obligatorně detenci vedle trestu odnětí svobody, odsuzuje-li pachatele úmyslného trestného činu k trestu odnětí svobody v trvání nejméně dvou let, pokud půjde o pachatele, který již byl za úmyslné trestné činy dvakrát odsouzen k trestu odnětí svobody nejméně na jeden rok, nebo jde o pachatele, který za jeden nebo více úmyslných trestných činů již vykonal trest odnětí svobody nejméně dva roky, nebo vykonal v této délce ochranné léčení. Fakultativně může soud uložit detenci pachateli, který spáchal tři úmyslné trestné činy, přičemž alespoň za jeden z nich byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jeden rok, a je znovu odsuzován za úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně tři let.⁹⁶ Jako reakce na několik případů sexuálního násilí bylo novelizací do StGB doplněno ustanovení § 66 odst. 3, které umožňuje uložit detenci i bez předchozího odsouzení pachateli, který je odsuzován za taxativně jmenované násilné a sexuální delikty.

Ustanovení § 66 StGB bylo často kritizováno pro svou nedostatečnost, protože rozhodnutí o nařízení výkonu detence mohl učinit jen nalézací soud současně s výrokem o trestu. Jako kompromisní řešení tak byl přijat § 66a StGB, podle kterého si může soud, který odsuzuje pachatele taxativně jmenovaných násilných a sexuálních trestných činů, vyhradit rozhodnutí o nařízení výkonu detence na pozdější dobu, pokud v okamžiku rozhodování nelze určit nebezpečnost pachatele pro společnost a zároveň ostatní podmínky § 66 StGB jsou splněny.

Zabezpečovací detenci lze v Německu uložit pouze tehdy, jestliže z celkového posouzení pachatele a jeho činu vyplývá, že v důsledku svého sklonu k páčání

⁹⁴ Architektonické řešení a fungování holandských detenčních ústavů ve Venray a Nijmegen je zajímavě popsáno např. v časopise *České vězeňství*. Blíže viz Sejrek, F. Inspirace pro český detenční ústav. *České vězeňství*. 2005, roč. 13, č. 3, str. 30-31. ISSN 1213-9297.

⁹⁵ § 61 trestního zákona Spolkové republiky Německo, Strafgesetzbuch Deutschland, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen StGB)

⁹⁶ Herczeg, J. Poznámky k německé úpravě institutu zabezpečovací detence. *Trestněprávní revue*. 2005, roč. 4, č. 8, str. 201. ISSN 1213-5313.

závažných trestných činů (těžké duševní a tělesné poškození osob, velká hospodářská škoda) je pro společnost nebezpečný.⁹⁷ Podobně jako v České republice se při ukládání zabezpečovací detence uplatní zásada přiměřenosti.⁹⁸ Dle výroků Spolkového ústavního soudu je také nutné pamatovat na to, že jedním z hlavních účelů detence má být resocializace pachatele. Detence je vykonávána ve zvláštních věznicích nebo v samostatných odděleních věznic, pro výkon se přiměřeně užije zákon o výkonu trestu odnětí svobody. Zabezpečovací detence je ukládána bez časového omezení, přezkum trvání podmínek výkonu detence je nařízen každé dva roky.

I přesto, že je německá právní úprava uváděna jako vzor české právní úpravy zabezpečovací detence, musím uvést některé podstatné odlišnosti obou právních úprav. Zabezpečovací detence je v Německu primárně určena pro plně odpovědné, přičetné pachatele, kteří opětovně spáchají některé zvlášť závažné trestné činy a jsou nebezpeční pro společnost. Naopak osobám zmenšeně přičetným či nepřičetným je nařizováno ochranné léčení na psychiatrické klinice dle § 63 StGB. Česká právní úprava se naopak nevztahuje na tuto kategorii „multirecidivistů“, pokud u nich nebude např. diagnostikována duševní porucha, ačkoli se dá předpokládat, že po propuštění z trestu odnětí svobody spáchají další trestný čin. Posledně uvedené považuji za nedostatek současné české právní úpravy.

⁹⁷ Viz např. Rozsudek Spolkového nejvyššího soudu SRN ze dne 11.9.2002, sp. zn. 2 StR 193/02 - O „náchylnost k závažným trestným činům“ ve smyslu ustanovení § 66 I č. 3 se jedná pouze v případě, že je zde výrazně patrný vnitřní stav pachatele, který je příčinou toho, že pachatel neustále páchá nové trestné činy. Osoba náchylná k páčání trestných činů je pak taková osoba, která je k páčání trestné činnosti dlouhodobě odhodlána nebo která na základě určité pevně zakotvené dispozice, jejíž příčina je irelevantní, stále znovu páchá trestnou činnost, jakmile se k tomu naskytne příležitost.

⁹⁸ § 62 StGB

7 Dotazníkové šetření⁹⁹

7.1 Cíle šetření

V rámci zpracování této práce jsem mezi českými zdravotnickými pracovníky (celkem 48 osob) provedla malé dotazníkové šetření, které se týkalo problematiky zaměstnávání zdravotnických pracovníků v ústavech zabezpečovací detence. Tato otázka se jako problematická jevila již v době, kdy nepanovala jednoznačná shoda, zda ústavy mají mít podobu zdravotnického zařízení. Nakonec, dle mého názoru, byla správně zvolena podoba nezdravotnického zařízení, kdy je zdravotní péče poskytována externě. I přes výše uvedené budou hrát lékaři a další zdravotnický personál v rámci ústavů velmi důležitou roli. Zdravotníci „by v tomto případě na rozdíl od ochranného léčení měli biologickými, psychoterapeutickými a socioterapeutickými metodami spíše doplňovat proces sociálního učení, které bude v ústavu praktikováno.“¹⁰⁰ V budoucnu bohužel hrozí, že se zabezpečovací detence bude potýkat s nedostatkem zdravotnického personálu a hlavně s nedostatkem finančních prostředků.

Cílem tak bylo vytvořit krátké dotazníkové šetření, které by ukázalo na možné problematické zaměstnávání zdravotníků v ústavech zabezpečovací detence. Jak jsem se již zmínila výše ve své práci, předpokládala jsem, že mezi zdravotníky bude převládat obava z nebezpečnosti chovanců ústavu, ale také neznalost samotného institutu zabezpečovací detence. Právě kvůli malé informovanosti veřejnosti o institutu zabezpečovací detence jsem zdravotníkům nabídla i jakousi stručnou definici nového ochranného opatření, když jsem předpokládala, že většina zdravotnického personálu z ní bude primárně i vycházet.

7.2 Výsledky šetření

Během zpracovávání tohoto krátkého průzkumu byli dotazováni jak muži, tak ženy, zpravidla ve věku 20-40 let. Větší ochotu ke spolupráci prokázaly spíše ženy, které se na odpovědích podílely téměř z 70%. Odpovědi obou pohlaví se ale v zásadě nijak zvlášť neodlišovaly, ve větší míře se však pouze u mužů v otázce č. 6 objevovala odpověď výše peněžního ohodnocení, která by hrála hlavní roli při jejich rozhodování o přijetí zaměstnání v rámci ústavu zabezpečovací detence. Dle mého očekávání

⁹⁹ Přesné znění dotazníku naleznete v příloze č. 2 této práce.

¹⁰⁰ Zeman, P.; Přesličková, H.; Tomášek, J. *Vybrané problémy sankční politiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, str. 174.

výsledky šetření ovlivnila ve velké míře neznalost institutu zabezpečovací detence, kdy na otázku, zda již někdy slyšeli o tomto novém ochranném opatření, odpovědělo téměř 75% respondentů záporně.

S duševně nemocným pacientem se během své praxe setkalo téměř 80% dotazovaných zdravotnických pracovníků. Práci s osobou, která trpí duševní poruchou, hodnotili pracovníci shodně jako náročnější než s „běžnými“ pacienty, nejčastěji uváděnými důvody výše uvedeného byly nedůvěra ze strany těchto duševně nemocných pacientů k lékařům a dalšímu zdravotnickému personálu, psychická labilita těchto pacientů, případně i jejich agresivita, nesoustředěnost a dezorientace. Z dlouhodobé spolupráce s nebezpečnými pacienty by mělo strach přibližně 75% dotazovaných. Téměř ve všech případech byla hlavním důvodem této obavy možnost napadení zdravotnických pracovníků a možné ublížení na zdraví, tedy agresivita chovanců. Necelých 40% dotazovaných pracovníků uvedlo, že by nebyli ochotni z výše uvedených důvodů přijmout práci v ústavu zabezpečovací detence. Zbývající respondenti uvedli, že by vždy záleželo na konkrétních podmínkách. Mezi faktory, které by byly rozhodující při rozhodování o přijetí zaměstnání v rámci zabezpečovací detence, dominovaly výše peněžního ohodnocení, zaměstnanecké výhody, ale často byla také uváděna podmínka zajištění bezpečnosti na pracovišti.

7.3 Zhodnocení šetření

Výše uvedené výsledky krátkého dotazníku k problematice zaměstnanosti v rámci ústavů zabezpečovací detence ukázaly, dle mého názoru, na nedostatečnou informovanost o institutu zabezpečovací detence a na předsudky, které si většina respondentů pravděpodobně vytvořila z definice detence, která jim byla nabídnuta. Dle mého názoru by šetření mohlo dopadnout výrazně odlišně, pokud by média objektivně informovala o podobě tohoto institutu, o bezpečnostních prvcích v rámci ústavu i o jeho běžném fungování. Bohužel mohu jednoznačně konstatovat, že k tomu v této době nedochází. Změnit se bude muset také přístup státu v oblasti financování těchto ústavů a jejich zaměstnanců.

8 Závěr a úvahy de lege ferenda

8.1 Doporučení a úvahy de lege ferenda

Právní úpravu zabezpečovací detence v České republice považuji osobně za poměrně zdařilou, neshody a nejasnosti mezi odborníky dnes prakticky vyvolávají pouze nepřesná právní vyjádření v jednotlivých zákonných ustanoveních. I přes výše uvedené myslím, že by bylo vhodné doplnění, respektive upřesnění některých ustanovení stávající české právní úpravy.

Jako jeden z hlavních nedostatků současné právní úpravy ochranných opatření obecně vnímám především neexistenci zákona upravujícího výkon ochranného léčení, tedy zákona, který by se v mnohém mohl podobat ZVZD. Jestliže se tak podařilo úspěšně prosadit pro české právní prostředí nový ZVZD, bylo by také vhodné vyrovnat se s nedostatky z minulosti, mezi kterými neexistence právní úpravy ochranného léčení zaujímá významné místo. Otázka práv a povinností jednotlivých pacientů léčeben je dle mého názoru natolik důležitá, že jí již nelze dále opomíjet.

TZk vymezuje okruh pachatelů trestných činů, respektive činů jinak trestných, kterému lze zabezpečovací detenci uložit. Osobně bych zvážila rozšíření tohoto okruhu i na pachatele „multirecidivisty“, tedy na vysoce nebezpečné pachatele, kteří jsou plně příčetní a spáchají vymezené zvláště závažné trestné činy. Podobnou úpravu obsahuje např. německý StGB. V rámci účinné právní úpravy TZk by bylo také vhodné upřesnit pojmy „nebezpečný pobyt na svobodě, dostatečná ochrana společnosti“ apod., tak aby nemusely být kladeny natolik vysoké nároky na znalecké posuzování, respektive aby se toto znalecké posuzování zjednodušilo stanovením přesných kritérií významu těchto pojmů. Nejasnosti vyvolává také ustanovení § 100 odst. 2 písm. b) TZk, kde u pachatele, který se oddává zneužívání návykové látky, není jasně určeno, zda musel spáchat svůj další zvláště závažný zločin pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním. Osobně bych považovala za vhodné doplnění tohoto ustanovení ve výše naznačeném smyslu tak, aby nedocházelo při ukládání detence jako „ultima ratio“ k jakýmkoli nejasnostem.

Zvážila bych také vhodnost ukládání ochranného opatření zabezpečovací detence mladistvým. V zahraničí se s podobnou možností uložení detence mladistvému pachateli zpravidla nesetkáváme. Podobnou úpravu bych volila i v rámci české právní úpravy.

Problematickou a zcela nedořešenou zůstává otázka postdetenční péče a řešení dlouhodobé sociální izolace jedince po propuštění z výkonu zabezpečovací detence. Inspirující je pro mne v této oblasti především holandská právní úprava tzv. „komunitní“ postdetenční péče, nebo péče v rámci podpůrných ústavů, tzv. domů na půli cesty. V České republice je těchto „domů“ velice málo a je velký problém s jejich financováním, protože zřizovateli bývají nevládní neziskové organizace. V zahraničí se uplatňují také dozorčí komise, které mohou být chovancům velmi nápomocny především během samotného výkonu zabezpečovací detence. Doporučovala bych v rámci české postdetenční péče alespoň využití již existujícího ustanovení § 100 odst. 6 TZK o změně výkonu zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení. Zvážila bych v rámci této problematiky také možnost nové zákonné úpravy změny výkonu zabezpečovací detence na ambulantní ochranné léčení.

ZVZD je ucelenou právní úpravou, kde hlavním nedostatkem zůstávají zejména nejasné dopady ustanovení § 62, které jsem již ve své práci výše popsala. Je dle mého názoru nezbytně nutné, aby došlo k jednoznačné a konečné shodě v tak důležitých otázkách, jakou je bezesporu okruh pachatelů, kterému lze detenci uložit. Bez konsensu v této oblasti nebude i nadále možné využít kapacitu stávajících detenčních ústavů a zjistit tak účinnost a realizaci současné právní úpravy v praxi. V návaznosti na právní úpravu ZVZD bych doporučila také analýzu a úpravu otázky zaměstnávání chovanců v rámci detenčního ústavu. Jak jsem se již ve své práci výše zmínila, v současné době je toto zaměstnávání možné pouze na základě dobrovolnosti. Považuji to osobně za chybu současné právní úpravy, protože zaměstnání a obecně jakákoli práce může být pro chovance v rámci jeho resocializace velmi důležitá.

Problematika vzniku detenčních ústavů byla v České republice zatím vyřešena dle mého názoru vcelku uvážlivě a úspěšně. Zůstává však otázkou, zda je skutečně nutné v tuto chvíli připravovat otevření třetího detenčního ústavu ve Vidnavě, když v dohledné době nemůže dojít k naplnění kapacit detenčního ústavu v Brně a v Opavě. Souhlasím s podrobnou přípravou záměru vybudování dalšího detenčního ústavu, ale samotnou realizaci bych prozatím odsunula na pozdější dobu. Navíc, jak jsem se již zmínila, nepovažuji objekt ve Vidnavě za nejvhodnější pro tento projekt.

Uplynulý rok fungování detence v České republice také ukázal na neochotu soudců ukládat výkon neznámého a nového ochranného opatření zabezpečovací detence v praxi. Bude tak nejprve nutné překonat strnulost české justice a definitivně také strach

z nového opatření, jehož fungování bude dle mého názoru v České republice velice účinné a žádoucí.

8.2 Shrnutí

Institut zabezpečovací detence byl do českého právního řádu po mnohaletých diskusích úspěšně zaveden s účinností zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy k 1. lednu 2009. Tento zákon úspěšně zakotvil nejen samotný výkon zabezpečovací detence, ale i práva a povinnosti chovanců, které doposud nebyly v obdobném předpise nikde pevně stanoveny. Po mnoha letech se tak v České republice začal postupně úspěšně řešit problém nebezpečných pachatelů trestných činů, respektive činů jinak trestných, u kterých selhala ochranná léčba a stali se tak nebezpečnými pro sebe i své okolí.

Zabezpečovací detence byla v České republice začleněna mezi trestněprávní ochranná opatření, v této práci jsem vymezila nejen rozdíly mezi jednotlivými ochrannými opatření, ale i některé jejich vzájemné shodné rysy. Nejbližší vztah vykazuje zabezpečovací detence k institutu ochranného léčení, kterému jsem se také stručně v rámci této práce věnovala. Výše uvedený blízký vztah potvrzuje i zákonodárce zakotvením subsidiarity užití detence k ochrannému léčení. Nastínila jsem nejen důvody vzniku a vývoj myšlenky zavedení zabezpečovací detence v České republice, ale také jednotlivé podoby tohoto institutu v posloupnosti času a problémy, bez jejichž vyřešení by dnes nebyla možná efektivní realizace institutu zabezpečovací detence.

Jedním z hlavních cílů této práce byla analýza účinné právní úpravy zabezpečovací detence. Ačkoli detence vykazuje návaznost na celou řadu právních předpisů, kvůli obsahovému zestručnění jsem se v této práci věnovala především analýze TZk, TR, ZSM a ZVZD. Ačkoli se mi jeví právní úprava detence v České republice jako velmi zdařilá, na některé její problémy jsem přesto upozornila a to mimo jiné i v rámci srovnání se zahraničními právními úpravami, které mohly posloužit českým zákonodárcům jako vzor.

V rámci vypracovávání této diplomové práce jsem při vyhodnocení dotazníků v jejím závěru také nastínila praktický problém zaměstnanosti v detenčním ústavu, na který odborníci upozorňovali již před samotným vznikem detence v České republice. Bohužel musím také konstatovat, že se mi nepodařilo splnit jeden z cílů této práce, který jsem si vytyčila ještě před jejím započatím. I přes mou opakovanou snahu

kontaktovat osoby, které v současnosti personálně zajišťují výkon detence v rámci Vazební věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno, jsem se setkala ze strany zaměstnanců brněnské věznice s nepochopením a odmítavým postojem sdělovat jakékoli bližší podrobnosti o současném fungování Ústavu. Je tak velmi obtížné po roce fungování tohoto institutu v České republice hodnotit jeho úspěšnost. Zabezpečovací detence byla velmi medializovaným problémem před jejím samotným zavedením, po nabytí účinnosti ZVZD ale veškerý zájem médií víceméně utichl. O současném fungování ústavu jsem se tak dozvěděla pouze z útržkovitých zpráv souvisejících s příjmem chovanců do Ústavu zabezpečovací detence Brno.

Ačkoli se tak právní úprava zabezpečovací detence může zdát v tuto chvíli neúčelná a málo využívaná, považuji zavedení institutu zabezpečovací detence v České republice za velký legislativní úspěch, efektivnost právní úpravy i reálného fungování tohoto institutu se však ukáže až v průběhu delšího časového období.

9 Použitá literatura

Časopisecké články, příspěvky ze sborníků z konferencí:

1. Brichtcín, S. Detenční ústav a institut zabezpečovací detence. *Kriminalistika*. 2005, roč. 38., č. 2. ISSN 1210-9150.
2. Haluzová, S. Zabezpečovací detence se plánovala desítky let. *České vězeňství*. 2009, roč. 17, č. 1. ISSN 1213-9297.
3. Herczeg, J. Poznámky k německé úpravě institutu zabezpečovací detence. *Trestněprávní revue*. 2005, roč. 4, č. 8. ISSN 1213-5313.
4. Lata, J. Ochranné léčení ve světle nálezu Ústavního soudu sp. zn. 502/02. *Trestní právo*. 2005, roč. 10, č. 1. ISSN 1211-2860.
5. Přesličková, H.; Tomášek, J.; Zeman, P. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*. 2005, roč. 9., č. 2. ISSN 1211-6432.
6. Sejrek, F. Inspirace pro český detenční ústav. *České vězeňství*. 2005, roč. 13, č. 3. ISSN 1213-9297.
7. Šámal, P.; Škvain, P. Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákona. *Trestněprávní revue*. 2005, roč. 4, č. 12. ISSN 1213-5313.
8. Vacek, E. Kulatý stůl časopisu České vězeňství na téma „Detenční ústav jako součást trestní justice“. *České vězeňství*. 2000, roč. 8., č. 3 – 4. ISSN 1213-9297.
9. Vacek, E. Návrh na řešení problému provádění ústavních ochranných léčeb u pacientů se zvýšeným rizikem asociálního, zejména agresivního jednání. *České vězeňství*. 2000, roč. 8, č. 3 – 4. ISSN 1213-9297.
10. Válková, H.; Stočesová, S. *Detence – nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli? Trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Sborník příspěvků z odborného semináře. Plzeň : Západočeská univerzita, 2005.
11. Válková, H. Duševní porucha ve smyslu § 123 TRZ – téma nejen pro trestní právníky. In *Dny práva – 2009- Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4990-1.
12. Vondruška, F.; Růžička, M.; Vagai, M. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1.lednem 2009, v zabezpečovací detenci? *Státní zastupitelství*. 2009, roč. 7, č. 9. ISSN 1214-3758.

Elektronické zdroje

1. Děti zbyly zdravotnice, dnes jsou ve vazbě. *iDNES* [online]. [cit. 2009-10-09]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/deti-zbily-zdravotnice-jsou-ve-vazbe-dsi/krimi.asp?c=A030522_133051_krimi_jan
2. Deviant se oběsil v léčebně. *iDNES* [online]. [cit. 2009-12-02]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/deviant-se-obesil-v-lecebne-d0y/praha.asp?c=A010921_160639_praha_krimi_ton.
3. Deviant z Kosmonos spáchal ve vězení sebevraždu. *iDNES* [online]. [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/krimi.asp?r=krimi&c=A051021_175414_krimi_jpl.
4. Komárková, P. Na psychiatrii se nechtěl léčit a skončil v detenčním ústavu. *iDNES.cz* [online]. [cit. 2010-02-08]. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/brno-zpravy.asp?c=A090721_104238_brno_dmk
5. Komárková, P. V nepřičetnosti přizabil matku, jako první teď vyzkouší detenční ústav. *iDNES.cz* [online]. [cit. 2010-02-08]. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/brno-zpravy.asp?c=A090316_163524_brno_dmk.
6. Policie dopadla uprchlé devianty. *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 2010-03-10]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=217504>.
7. Prezentace Ministerstva spravedlnosti – zabezpečovací detence. *Justice.cz – oficiální server českého soudnictví* [online]. [citováno 2010 02 08]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4176&d=169973>
8. Slaná, D. Rekonstrukce věznice na detenční ústav. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2010-02-08]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-opava-83/aktuality-470/rekonstrukce-veznice-na-detencni-ustav-338>.
9. Stavy vězňů ve vazebních věznicích. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2010-02-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/statistiky-a-udaje-103/tydenni-statisticke-hlaseni-1216/2010-1236/>
10. Švarc, J. Novinky ve zdravotnické legislativě – Psychiatrická léčebna Bohnice. *Česká psychiatrie* [online]. [cit. 2010-02-08]. Dostupné z: http://www.ceskapsychiatrie.cz/RSystem/Soubory/mlad%C3%AD%20psychiat%C5%99i/%C5%A0varc_Novinky%20v%20legistaliv%C4%9B.doc.

11. Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2008. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2010-02-14]. Dostupné z :http://vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/annualreport2008cz.pdf
12. Zabezpečovací detence. *Trestní právo pro laiky* [online]. [cit. 2009-12-26]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/zabezpecovaci-detence>.

Judikatura

1. Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9.1.1993, sp. zn. 4 To 730/93.
2. Rozsudek Spolkového nejvyššího soudu SRN ze dne 11.9.2002, sp. zn. 2 StR 193/02.
3. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.2.2008, sp.zn. 7 Tdo 140/2008.

Monografie

1. Lata, J. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007.
2. Pavlovský, P. et al. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3 rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009.
3. Solnař, V.; Fenyk, J.; Císařová, D. et al. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, s.r.o., 2009, str.236.

Odborné zprávy, projekty a studie

1. Zeman, P.; Přesličková, H.; Tomášek, J. *Vybrané problémy sankční politiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005.

Právní předpisy, komentované zákony

1. Zákon č. 140/1961 Sb., *trestní zákon*, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád*, ve znění pozdějších předpisů
3. Usnesení č. 2/1993 Sb., *o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky*, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 169/1999 Sb., *o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů*, ve znění pozdějších předpisů

5. Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů*, ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 300/2005 Zz., *trestný zákon*, ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 129/2008 Sb., *o výkonu zabezpečovací detence a o změně souvisejících zákonů*, ve znění pozdějších předpisů
8. *Důvodová zpráva k zákonu o výkonu zabezpečovací detence*
9. Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů
10. Trestní zákon SRN, *Strafgesetzbuch Deutschland* (StGB)

Učebnice

1. Kratochvíl, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009.
2. Novotný, O.; Dolenský, A.; Gřivna, T. et al. *Trestní právo hmotné - obecná část*. 5. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2007.

10 Resumé

The institute of security detention is new protective measure in the Czech criminal law which has been passed many years after other Europeans legislation. Although the idea of the creation such measure in the Czech Republic has been discussed for many years, the act regulating security detention has been successfully passed and it's in effect from only 2009. Many requests for the creation of the institute of security detention appeared from the very beginning of 90's in consequence of many getaways of dangerous offenders from protective treatment. It was the criticism of the protective treatment that had led to the creation of security detention in the Czech Republic.

This work deals with the comparison of individual types of protective measure, the history of the security detention in the Czech Republic, the Czech legislation of the security detention and its comparison with other foreign legislation. The main part of this work engages in analysis Czech legislation its possibilities and limits.

The institute of security detention has been created for offenders who are due to their mental condition highly dangerous to society and who can't be expected to undergo protective treatment successfully. There's a possibility that these offenders will continue to commit other serious crimes. It also means that protective treatment is not supposed to fulfil its purpose in such a concrete case, these offenders often tyrannize over employees and other patients of a mental home and can often cause injuries to others.

Two detention facilities in Brno and in Opava were opened within the authority of the ministry of justice. The third detention facility in Vidnava is supposed to be opened in 2011. The detention facilities join basic elements of high-security prisons and healthcare oriented psychiatric institutes, which largely lack sufficient security staff and technology. Security is assured in these detention facilities on the one hand by human guards on the other hand by mechanical and electronic elements. Qualified staff members will try to help the offenders to become aware of their mental disorder and to learn to live with it. The actual capacity of these detention facilities varies but it's not expected to be filled up immediately. The detention facility in Brno can accommodate 48 inmates whereas the facility in Opava is prepared to have a capacity of 150 inmates. Vidnava's building is projected to be the largest detention facility in the Czech Republic but at the moment there are some financial problems with its realization.

The Czech legislation of security detention is divided between the Criminal Code, the Code of Criminal procedure and the Law on Secured detention. According to this legislation the Czech court can impose the security detention on offenders with long-term insanity or serious offenders, who committed serious crimes owing to their mental disorders. The last mentioned offenders can know what they do, it means that they commit a crime, but they can't help themselves. It's important to realize that these offenders wouldn't be able to recover in a regular prison. The Czech security detention legislative will be applied to sexual deviants, psychopaths, but also some drugs addicts. The security detention will be imposed only on irresponsible or less responsible offenders, who commit more serious criminal offences owing to mental disorder and whose further remaining at liberty could be dangerous on society, or to offenders abusing addictive substances and repeatedly committed criminal offences in connection with this abusing. At all times the court will have to consider whether the protection of society can't be achieved by imposing protective treatment. Although some mental disorder can't be cured there's a responsibility of the court to evaluate progress of each inmate no less than once a year. There's a possibility to move an inmate to regular mental institution if the conditions for being in security detention pass away.

It's not possible to predict the evaluation of security detention at the moment, but the Czech legislation seems to be quit well-done. For the success of the security detention it would be necessary for the courts to learn to work with this new protective measure.

Příloha č. 2 - dotazník k problematice zaměstnanosti v detenčním ústavu

Zabezpečovací detence je novým typem ochranného opatření v českém právním řádu. Po vzoru dalších evropských zemí tak mají soudy v České republice kromě ochranného léčení novou možnost, která jim umožní oddělení nebezpečných pachatelů trestné činnosti od zbytku společnosti. Pro nebezpečné zločince s psychickými poruchami tak nově od roku 2009 slouží detenční ústav, který se nachází v Brně.

„Jedná se ve své podstatě o ochrannou léčbu, která ovšem bude vykonávána ve střeženém zařízení vězeňské služby, z něhož odsouzený nebude moci uprchnout (nebo alespoň ne snadno). Nejedná se tedy o věznic, ale ani o zdravotnické zařízení, jde o zařízení, které bude spravováno vězeňskou službou a v němž platí taková bezpečnostní opatření, která znemožní odsouzeným jejich útěk. Oproti věznic je v zabezpečovacím ústavu také volnější režim pro odsouzené např. pokud jde o přijímání návštěv, korespondenci, přístupu k internetu, přijímání balíků apod.“¹⁰²

Jste:

Žena

Muž

Věk:

Méně než 20 let

20 – 40 let

Více než 40 let

1) Slyšeli jste již někdy o institutu zabezpečovací detence?

Ano

Ne

2) Setkali jste se již během své praxe s pacientem, který trpěl duševní poruchou?

Ano

Ne

¹⁰² Zabezpečovací detence. *Trestní právo pro laiky* [online]. [cit. 2009-12-26]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/zabezpecovaci-detence>.

3) Pokud jste se již s takovým pacientem trpícím duševní poruchou setkali, jak byste hodnotili spolupráci s ním?

Stejná jako s ostatními pacienty

Náročnější než s ostatními pacienty, uveďte případně důvody:

.....
.....
.....

Jednodušší než s ostatními pacienty, uveďte případně důvody:

.....
.....
.....

Nedokážu posoudit

4) Měli byste obavy z dlouhodobé spolupráce, respektive léčení nebezpečných osob trpících duševní poruchou?

Ano, uveďte případně důvody:

.....
.....
.....

Ne

5) Myslíte, že byste byli ochotni přijmout práci v Ústavu zabezpečovací detence?

Ano

Nevím, záleželo by na konkrétních podmínkách

Ne, uveďte případně důvody:

.....
.....
.....

6) Jaké faktory by pro Vás byly rozhodující při rozhodování o přijetí zaměstnání v rámci Ústavu?

- Výše peněžního ohodnocení
- Zaměstnanecké výhody (dovolená, příspěvky apod.)
- Pracovní kolektiv
- Nezaměstnanost v regionu
- Zajištění bezpečnosti na pracovišti
- Vzdálenost od místa bydliště
- Jiné osobní a rodinné faktory
- Jiné faktory, případně uveďte:

.....

.....

.....